

SYNNE HENKEL SMEDEGÅRD
VEILEDER: HADLE OFTEDAL ANDERSEN

Leserens emosjonelle respons i *Kunsten å stamme uten at noen merker det* (2022)

- En retorisk og affektteoretisk lesning av Lars Petter Sveens selvbiografi

Masteroppgave, 2024

Lektorutdanning for trinn 8-13

Institutt for kultur- og språkvitenskap

Fakultet for utdanningsvitenskap og humaniora

Sammendrag

I denne oppgaven gjør jeg en affektteoretisk og retorisk analyse av selvbiografien *Kunsten å stamme uten at noen merker det* av Lars Petter Sveen. Oppgaven undersøker de følelsesmessige grepene forfatteren tar for å påvirke leserens emosjonelle reaksjoner. Affektteori er et relativt nytt forskningsfelt innenfor litteraturen, og i denne oppgaven tar jeg for meg Suzanne Keen sitt affektteoretiske rammeverk hvor hun begrenser det affektive til den emosjonelle reaksjonen, *empati*. Keen gjør rede for hvordan ulike narrative og empatiske teknikker kan benyttes for å vekke empati hos den som leser, og det er nettopp dette denne oppgaven også undersøker. Den retoriske teorien blir brukt for å supplere affektteorien, og det legges derfor et særlig fokus på den retoriske appellformen *patos*. Det teoretiske rammeverket som presentert ovenfor blir videre anvendt for å belyse hvordan det litterære verket får frem det empatiske i leseren. Her blir analysen delt inn i ulike seksjoner hvor jeg tar for meg de aspektene jeg anser som å ha størst affektive påvirkningskraft på leseren. Funnene av analysen viser at bruken av ulike empatiske teknikker og retoriske virkemidler i *Kunsten å stamme uten at noen merker det* i flere tilfeller virker sammen når det kommer til å påvirke leseren til å reflektere og handle på en bestemt måte. Ulike narrative teknikker og retoriske grep har en funksjon på å fremkalle bestemte følelsesmessige reaksjoner, da de i all hovedsak bidrar til å forsterke inntrykket. De ulike grepene gir dybde i forståelsen, større muligheter for gjenkjennelse og de bidrar til å øke historiens alvor. Dette gjør at den empatiske evnen hos leseren blir berørt og beveget i positiv retning. Karakteridentifikasjon, gjenkjennelige opplevelser og følelsen av fellesskap er blant annet noe av det som anses som å ha en verdi av affektiv funksjon. Selv om de to teoriene på mange måter utfyller hverandre i flere tilfeller, viser det seg likevel at det finnes et skille mellom dem. Avslutningsvis, i en egen drøftingsdel, kaster jeg dermed et kritisk blikk over hvorvidt teoriene egnet seg i analysen og hvordan de både utfylte og var kritiske til hverandres perspektiv.

Abstract

In this thesis, I do an affect-theoretical and rhetorical analysis of the autobiography *Kunsten å stamme uten at noen merker det* by Lars Petter Sveen. The assignment examines the emotional steps the author takes to influence the reader's emotional reactions. Affect theory is a relatively new field of research within literature, and in this thesis, I consider Suzanne Keen's affect theory framework, where she limits the affective to the emotional reaction, *empathy*. Keen explains how various narrative and empathetic techniques can be used to arouse empathy in the reader, and this is precisely what this thesis also examines. The rhetorical theory is used to supplement the affect theory, and a particular focus is therefore placed on the rhetorical form of appeal *pathos*. The theoretical framework presented above is further used to illuminate how the literary work brings out the empathetic in the reader. Here, the analysis is divided into different sections where I deal with the aspects that I consider to have the greatest affective influence on the reader. The findings of the analysis show that the use of various empathetic techniques and rhetorical devices in *Kunsten å stamme uten at noen merker det* works together in several cases when it comes to influencing the reader to reflect and act in a certain way. Various narrative techniques and rhetorical moves have the function of evoking certain emotional reactions, as they essentially help to reinforce the impression. The different moves provide depth in understanding, greater opportunities for recognition and they help to increase the seriousness of the story. This means that the reader's empathetic ability is touched and moves in a positive direction. Character identification, recognizable experiences and the feeling of community are, among other things, some of that is considered to have a value of affective function. Although the two theories complement each other in many ways in several cases, it still turns out that there is a difference between them. In conclusion, in a separate discussion section, I thus take a critical look at whether the theories were suitable in the analysis and how they both complemented and were critical of each other's perspective.

Forord

Da var tiden endelig inne for å levere oppgaven som det siste året har båret preg av. Jeg skal ærlig innrømme at jeg var usikker på hvordan denne prosessen og hvordan denne oppgaven skulle bli i starten av skoleåret. Det har vært krevende og utfordrende, og til tiders svært umotiverende å jobbe med samme prosjekt over lengre tid. Likevel sitter jeg nå kun igjen med positive følelser. Det har vært lærerikt, inspirerende, nyttig og kjekt. Min største takk går til veilederen min Hadle Oftedal Andersen som har vært enormt engasjert og hjelpsom. Du har stilt opp, lest mye tekst, gitt gode, men også kritiske tilbakemeldinger, og du har veiledet meg inn i riktig retning de gangene hvor jeg har vært i tvil.

Jeg vil også takke mine medstudenter for gode råd og tilbakemeldinger. En særlig takk til Kristin og Malin som flere ganger har lest gjennom deler av oppgaven når jeg har vært usikker på egne ferdigheter. Dere har vært gode støttespillere det siste året, og de utallige mange timene sammen med dere på biblioteket har vært kjekke, inspirerende og motiverende.

En stor takk til bestemor for korrekturlesning av oppgaven. Sist, men ikke minst, takk til venner og familie som har oppmuntret meg og heiet meg frem i denne prosessen.

Synne Henkel Smedegård

Stavanger, mai 2024

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	2
Abstract.....	3
Forord	4
1. Innledning	7
<i>1.1. Presentasjon og avgrensing av prosjektet .....</i>	<i>7</i>
2. Teori og metode.....	8
<i>2.1. Selvfremstilling, performativ biografisme og patografi .....</i>	<i>9</i>
<i>2.2. Affektteori.....</i>	<i>10</i>
2.2.1. Affektiv narratologi.....	11
2.2.2. Emosjonelle reaksjoner og narrativ empati.....	11
2.2.3. Suzanne Keen's empatiske (narrative) teknikker	13
<i>2.3. Retorikk .....</i>	<i>17</i>
2.3.1. Patos: følelser som overtalelsesmiddel	17
3. Tidligere forskning	20
4. Problemstilling og forskningsspørsmål	21
5. Analyse	21
<i>5.1. Bokas inngang: Tittel, sjanger og stiltype.....</i>	<i>22</i>
<i>5.2. Synsvinkel og narrativ situasjon: Fortellerperspektiv, subjektivitet og selvfremstilling .....</i>	<i>26</i>
<i>5.3. Bokas struktur og oppbygning: Et emosjonelt samspill mellom fortid og nåtid .....</i>	<i>30</i>
5.3.1. Bokas tre hoveddeler: En gjentakende fremstilling av handlingen	31
5.3.1.1. Kapittel 82: Et skjult sammendrag av bokas handling	34
5.3.2. Epigrafer	35

5.3.3. Faktaopplysninger	38
5.3.4. Oppsummering av bokas struktur og oppbygning.....	40
<i>5.4. Analyse av innhold, form og uttryksmåter .....</i>	<i>41</i>
5.4.1. Kjernesenen.....	41
5.4.2. Militæret (tilbakeblikk).....	48
5.4.3. Barndommen (tilbakeblikk)	52
5.4.4. Oppsummering av bokas innhold og form	59
<i>5.5. Språklige uttrykk for indre tanker og følelser.....</i>	<i>60</i>
5.5.1. Detaljerte skildringer og indre monologer	61
5.5.2. Gjentakende symboler.....	64
5.5.3. Oppsummering av språklige uttryksmåter	71
6. Drøfting	71
7. Referanser	74

1. Innledning

«Følelsenes plass i litteraturen, både som motiv og tema, men også som en del av leserens møte og interaksjon med teksten, er kanskje å regne som en selvfølgelighet» (Sivertsen, 2022, s. 1). Litteraturen åpner opp både for å utforske egne- og andres følelsesmessige tilstander og forfatteren bidrar til å skape et rom for emosjonell forståelse. Litteratur som tar opp følelsesladde temaer og som tar for seg kompleksiteten og flersidigheten med livet gir innsikt i menneskers ulike livssituasjoner, erfaringer og utfordringer. Slike litterære verk har gjerne en ekstra sterk påvirkning på leseren. Å fremstille følelser og emosjoner i litteraturen har i det seneste fått økt oppmerksomhet, og flere omtaler dette som *an emotional turn*. Det innebærer at emosjoner regnes som det viktigste og mest grunnleggende i litteraturen. Litteraturens viktigste oppgave er nemlig å formidle følelser, og med dette også påvirke leserens følelser (Berning, 2018, s. 123).

Den narrative vendingen er et uttrykk for utvidelsen av det klassiske narratologibegrepet. På det analytiske nivået handler det ikke lenger bare om å undersøke tekstlige, strukturelle komponenter, men også om å undersøke forholdet mellom tekstlesning og leserens emosjonelle erfaringer og egenskaper (Brandtzæg, 2017, s. 200; Hogan, 2011, s. 10). Den nye vendingen forstår dermed narratologiske strukturer som en konsekvens av emosjoner (Hogan, 2011, s. 16; Kleres, 2011, s. 183). I det siste har også affektteori fått større oppmerksomhet (Andersen, 2016, s. 8). *Den affektive vendingen* er et resultat av et større søkelys på følelsenes plass i litteraturen og som analytisk felt (Fredriksen, 2012, s. 4). Det voksende forskningsfeltet *affektteori*, som er en relativ ny retning innenfor litteraturvitenskapen, ser på forholdet mellom følelser og litteratur, og dermed også litteraturens emosjonelle påvirkning på leseren (Keen, 2007, s. 12). Jeg skal ta utgangspunkt i denne teorien for å undersøke den selvbiografiske boka *Kunsten å stamme uten at noen merker det* av Lars Petter Sveen nærmere.

1.1. Presentasjon og avgrensning av prosjektet

For å avgrense oppgaven rettes oppmerksomheten mot Lars Petter Sveens sakprosabok *Kunsten å stamme uten at noen merker det*. Boka er virkelighetsrelatert og autentisk, da Sveen fremstiller seg selv og egne erfaringer. Sveen skildrer et liv preget av store kompleksiteter og utfordringer knyttet til stamming, og han beskriver opplevelsene og vanskelighetene som dette medfører. Følelser spiller en stor rolle i denne boka, både når det kommer til forfatterens fremstilling av følelser i teksten, og når det gjelder påvirkning av leserens følelser. Årsaken til

at jeg valgte denne boka er fordi den er virkelighetsnær, personlig og ekte. Det er en bok som jeg virkelig tror kan hjelpe mennesker i lignende situasjoner, i tillegg til at den er med på å utvikle empatiske evner hos de som leser. Etter å ha lest boka satt jeg igjen med tårer i øynene, mye følelser og et ønske om å være til hjelp. Jeg fikk vondt av Lars Petter, jeg fikk vondt av alle de menneskene som sliter med de samme utfordringene og jeg fikk empati med de som gjør alt i sin makt for å skjule sykdommer og vonde følelser. Dette fikk meg til å bli nysgjerrig på hvorfor jeg satt igjen med disse følelsene, og jeg satt igjen med følgende spørsmål: *Hvordan henvender Sveen seg til leseren for at boka skal virke så sterkt på våre følelser?*

Jeg ønsker i hovedsak å utforske boka med utgangspunkt i affektteori. Nærmere bestemt kommer jeg til å anvende Suzanne Keen's narrative affektteori, og jeg vil benytte meg av det hun omtaler som *narrative teknikker* for å utforske hvordan Sveen henvender seg til leseren for å oppnå empati. Jeg velger å benytte meg av Keen, da hun begrenser det store og vide begrepet *følelser* til noe mer konkret, nemlig *empati*. Keen snakker nemlig ikke om følelser på et overordnet, generelt plan, men hun spesifiserer begrepet til de empatiske følelsene som litteraturen vekker. I tillegg til å benytte meg av affektteori vil jeg også trekke frem retorisk teori, med et inkorporert fokus på patos. Patos vil i denne oppgaven bli benyttet for å støtte under og utfylle affektteorien. På lik linje med affektteori handler også patos om følelser, men begrepet er i større grad knyttet til innflytelse og påvirkning av bestemte følelser hos den som leser. Mateus (2019, s. 71) hevder at det finnes en klar sammenheng mellom affektteori og retorikk, og han omtaler dette som *affective rhetoric*. Mens affektteorien ser på følelsene som affektive grep som medføres under lesningen, undersøker retorikken i større grad teksten, og hvilke tekstlige grep som faktisk utløser følelsene (Mateus, 2019, s. 71). Affektiv retorikk handler dermed om å undersøke hvordan de affektive emosjonene fører til overtalelse. I denne sammenheng handler det om å kunne overtale leserens følelser ved hjelp av emosjonell argumentasjon (Mateus, 2019, s. 72 & 75). Retorikken bidrar til å utfylle affektteorien, da den i større grad orienterer og påvirker leseren til å tolke teksten på en bestemt måte ut ifra de affektene som blir representert i teksten.

2. Teori og metode

Oppgaven baserer seg på retorikk og affektiv narratologi som metodisk grunnlag for lesningen. Prosjektet rettes mot emosjonelle responser hos leseren, og de ulike metodene

belyst ovenfor blir brukt for å undersøke de tekstlige grepene forfatteren tar for å påvirke leseren følelsesmessig. På grunn av oppgavens hovedfokus på følelser, og bruk av affektteori som forskningsfelt, vil jeg i utgangspunktet rette et stort søkelys på den retoriske appellformen *patos*, da det er dette overtaleelsesmiddelet som i all hovedsak er knyttet til leserens følelser. Jeg kommer likevel til å trekke inn de retoriske appellformene *etos* og *logos* dersom de har en følelsesmessig forbindelse på *patos*.

Valg av teoretiker og retning innen affektteori ble basert på at Keen i større grad enn andre affektteoretikere konkretiserte ulike narrative grep som bidrar til å motivere menneskers affekter. Denne konkretiseringen skaper en tydeliggjøring som gjør det lettere å undersøke boka, da man har tydelige midler å basere analysen på. Sivertsen (2022, s. 2) hevder at: «Denne arbeidsmåten [forutsetter] en nærlesning av teksten nettopp for å få tak på nyansene i framstillingen av affekter». Frank Lentricchia og Andrew Dubois (2003, s. 2) definerer det de kaller for *close reading* som: «[...] reading with special attention». En nærlesning av sakprosa ble derfor relevant for å forstå teksten og dens intensjon, og for å få en dypere forståelse av forbindelsen mellom den tekstlige framstillingen av historien, formidling og påvirkning (retorikk) og følelser (affekt). Ved å nærlese teksten har man lettere for å identifisere de retoriske og narrative grepene som har en betydning for den affektive responsen.

2.1. Selvfremstilling, performativ biografisme og patografi

«Den ikke-fiktive teksten kalles i dag sakprosa» (Melberg, 2007, s. 9). Man bruker begrepet *autobiografi* der teksten er skrevet av en person som forteller om sitt eget liv (Lauritzen & Nesby, 2016, s. 88). Sakprosa finnes derimot i ulike former. *Fortellende tekster* er en del av sakprosaens teksttyper. Ottar (1997, s. 504) skriver: «Ein forteljande tekst er ei tidsorientert framstilling av minst to hendingar eller situasjonar i eit tidsforløp, utan at den eine føreset eller medfører den andre».

I følge Svennevig (2009, s. 250) kan ulike sjangre gå inn i hverandre, og én sjanger kan ha innslag av elementer fra en annen sjanger. Den danske litteraturforskeren Jon Helt Haarder opererer med begrepet *performativ biografisme* i artikkelen «Det særlige forhold vi hadde til forfatteren» (2005). Performativ biografisme utforsker forholdet mellom biografi (virkelighet) og fiksjon i litteratur. *Performativ* viser ifølge Haarder (2005) til det estetiske og kunstneriske, og han beskriver performativ biografisme som: «Performativ biografisme

betegner det at kunstere bruker sig selv eller andre virkelige personer i et æstetisk betonet spill med læserens og offentlighetens reaksjoner» (Haarder, 2010, s. 25). Begrepet blir gjerne brukt om en spesifikk sjanger, og brukes gjerne som et retorisk grep der både det biografiske og det retoriske blir fremhevet (Haarder, 2010, s. 26).

Den selvbiografiske sjangeren patografi, som innebærer å fremstille egne sykdomserfaringer, er en sjanger i sterk vekst (Nesby, 2019, s. 1 & 2). Lauritzen & Nesby (2016, s. 88) beskriver denne type virkelighetslitteratur som *lidelsesfortellinger*, og de hevder at sykdomsbegrepet er et vidt begrep som både omfatter det å være psykisk- og fysisk syk. Patografi kan gjerne ha en sammenheng med affektteorien på den måten å skulle påvirke leseren til å bli følelsesmessig berørt. Keen (2007, s. 71) hevder blant annet at negative, affektive tilstander og lidelser i stor grad kan bidra til å vekke empatiske responser.

2.2. Affektteori

I denne delen av oppgaven skal jeg presentere det affektteoretiske rammeverket som prosjektet skal støtte seg på. I første omgang kommer jeg til å gi en overordnet introduksjon av det affektteoretiske feltet. Deretter vil jeg presentere Suzanne Keen og hennes tilnærming til følelser i litteraturen.

Affektteori, som er et nytt og voksende felt, er et hovedområde med flere ulike retninger (Brandtzæg, 2017, s. 200). Ut ifra et overordnet litteraturvitenskapelig perspektiv, handler affektteori om å se på følelsenes plass i litteraturen, og utforske hvordan disse følelsene har en effekt på leseren (Sivertsen, 2022, s. 5). Ifølge Sivertsen (2022, s. 5) innebærer dette å undersøke tekstens representasjoner av emosjonelle uttrykk og dens tilstander. Det vil si hvordan representasjoner av spesifikke emosjoner påvirker leseren til å oppnå emosjonelle reaksjoner.

Flere bidragsyttere har utviklet ulike teorier om affekt, og begrepet om affekt defineres på ulike måter. Flere teoretikere støtter seg til Benedict Spinoza's definisjon av begrepet som definerer affekt som «[...] an ability to affect or be affected» (Massumi, 2011, s. 37, Truran; 2022, s. 27). Påvirkning relateres med endring, og det innebærer at noe blir forandret på grunn av innflytelse og innvirkning. Ofte kan denne forandringen forekomme i en persons endring av emosjoner (Truran, 2022, s. 28). Andersen hevder at den følelsesmessige påvirkningen bidrar til å bestemme hvordan man lever og forholder seg til andre mennesker (Andersen, 2016, s. 10). Ifølge Patric Colm Hogan er det den bestemte hendelsen, følelsesuttrykk eller

subjektets respons på hendelsen som gjør oss emosjonelt påvirket (Hogan, 2011, s. 2-3). Keen gir uttrykk for at leserens evne til perspektivtaking, og det å identifisere seg med karakteren, er nøkkelen til å bli empatisk aktive lesere (Keen, 2007, s. 38). Hun skriver: «Human empathy clearly involves both feeling and thinking. Memory, experience and the capacity to take another's perspective [...] have roles in empathy» (Keen, 2007, s. 27).

Emosjoner og følelser er store begrep som gjerne blir brukt om hverandre, og begrepene kommer også til å bli brukt gjensidig i denne oppgaven. Keith Oatley beskriver emosjonsbegrepet som: “what we know, and they include thoughts, sometimes obsessive thoughts, about what has happened or what might happen next. Emotions also often create in us urges to act in an emotional way in relation to someone else [...]” (Oatley, 2004, s. 3-4). Emosjoner og følelser har stor sammenheng med affektteorien, da de i stor grad bidrar til å påvirke våre reaksjoner. Andersen hevder at følelser lett kan «[...] forlede, forføre og gjøre oss ustadige og inkonsekvente” (Andersen, 2016, s. 10). Det er derimot den objektive fornuften som i all hovedsak styrer og kontrollerer følelsene våre, da fornuften sier noe om hva man tror er den riktige reaksjonen i de ulike situasjonene.

2.2.1. Affektiv narratologi

Det greske ordet *narratio* kan på norsk oversettes til *fortelling* (Vestrheim, 2018, s. 160). Narratologi omhandler den litteraturen som er fortellende. Quintilian forklarer *narratio* som: «En fremstilling av det som har skjedd eller kan ha skjedd, med overtalelse som hensikt» (Vestrheim, 2018, s. 161). Narratologien er opptatt av selve teksten, hvordan den blir fortalt og hvilke narrative teknikker som blir brukt (Claudi, 2013, s. 80-81). Den fortellende teksten er et resultat av det som betegnes som *plott* (Claudi, 2013, s. 81). Historien er fortellingens hendelser i kronologisk rekkefølge, men plottet er «[...] den konkrete organiseringen og framstillingen av disse hendelsene i det litterære verket» (Claudi, 2013, s. 29). Plottet bidrar til at samme historie kan ha ulike fortellermåter. Nünning (2018, s. 31 & 40) er opptatt av forholdet mellom fortelling og følelser, og hevder at emosjoner og følelser skapes og formes som et resultat av hvordan situasjonen og fortellingen er satt sammen.

2.2.2. Emosjonelle reaksjoner og narrativ empati

Det finnes flere typer av emosjonelle reaksjoner, og ulike fortellinger som fremstiller ulike emosjonelle uttrykk vil vekke andre typer av emosjonelle reaksjoner blant leserne. Empati, som er én av flere emosjonelle reaksjoner/responser, kan knyttes til de overordnede begrepene

affekt og følelser. Keen beskriver empati på følgende måte: “Empathy, a vicarious, spontaneous sharing of affect [...]» (Keen, 2006, s. 208). Sympati og empati er gjerne to begreper som ofte blir brukt om hverandre. Suzanne Keen skiller dem likevel fra hverandre: «Empathy: I feel what you feel. Sympathy: I feel a supportive emotion about your feelings” (Keen, 2006, s. 209). Empati handler om innlevelse og det å ha evne til å sette seg inn i og forstå andre. Sympati er i større grad knyttet til medfølelse og medlidenhet, som vil si å føle med andre (Keen, 2007, s. 38).

I følge Keen oppstår empati i situasjoner hvor man tar del i andres emosjonelle- og følelsesmessige tilstander. Slike tilstander kan man både høre om, lese om eller være vitne til (Keen, 2006, s. 208). Det er ulike oppfatninger om hva som utløser emosjonelle responser, men det hevdes at *primitiv empati* kan være en utløsende faktor. Keen definerer det som “[...] a first, fast, feeling response to seeing or learning about another’s emotional state [...]» (Keen, 2006, s. 212). Primitiv empati oppstår ofte på grunn av likheten i mennesker, som vil si at man har lettest for å oppleve empati med personer som er mest like oss selv (Keen, 2006, s. 212-214).

I følge Keen finnes det ulike typer emosjonelle responser: sympati og *personal distress*. Keens begrep om personal distress er i stor grad selvfokusert, og hun beskriver det som: “Personal distress, an aversive emotional response also characterized by apprehension of another’s emotion, differs from empathy in that it focuses on the self and leads not to sympathy but to avoidance” (Keen, 2006, s. 208). Det vil si at andres fremstillinger av egne negative opplevelser, erfaringer og tilstander skaper et selvorientert fokus som bidrar til at man oppnår en emosjonell reaksjon der unngåelse av samme negative tilstand står sterkt.

I et litterært og narratologisk perspektiv blir empati sett på som et resultat av leserens reaksjon på litteraturen (Keen, 2018, s. 126). Keen viser da til begrepet *narrativ empati*, og hun definerer det som: “Narrative empathy is the sharing of feeling and perspective-taking induced by reading, viewing, hearing or imagining narratives of another’s situation and condition” (Keen, 2014, s. 521). Empati er et aspekt som både kan fremtre i fiktive og ikke-fiktive tekster. Keen hevder likevel at det vil være en forskjell på leserens emosjonelle respons i virkelige- og i ikke-virkelige tekster (Keen, 2018, s. 134). De fiktive, skjønnlitterære tekstene påvirker leseren til å føle- og leve seg inn i den fiktive situasjonen. De ikke-fiktive, faktarelaterte tekstene, bidrar derimot til at leseren kan sammenligne og sjekke sine empatiske emosjoner opp mot virkeligheten (Keen, 2018, s. 134).

2.2.3. Suzanne Keen's empatiske (narrative) teknikker

I følge Keen finnes det ulike narrative teknikker som blir brukt for å påvirke leserens empatiske opplevelser og for å oppnå empati i litterære tekster. De narrative teknikkene kan assosieres med effekter som vekker empatiske følelser hos leseren (Keen, 2014, s. 524). Forfatterens bruk av ulike retoriske grep og affektive strategier bidrar gjerne til å forsterke forholdet mellom forfatter, tekst og leser. Keen's teoretiske tilnærming til det å oppnå narrativ empati handler om de narrative teknikkene som blir tatt i bruk for å påvirke leserens emosjonelle- og empatiske reaksjoner. Selv om teorien i hovedsak tar utgangspunkt i fiktive romaner og skjønnlitterære tekster, hevder Keen at den likevel kan knyttes opp mot virkelighetsnære tekster som virker fortellende (Keen, 2006, s. 214). Dette fordi den bestemte sjangeren også kan ha innslag av andre sjangre. Ottar (1997, s. 49) utdyper dette når han skriver: «At sakprosa ikkje er skjønnlitteratur, betyr jo ikkje utan vidare at sakprosa heller ikkje er litteratur». Keen's fem narrative teknikker som brukes for å oppnå empatiske reaksjoner i litterære tekster omtales som: *karakteridentifikasjon, narrativ situasjon, (negative) følelser, struktur og tempo, og paratekster*. I følge Lyytikäinen (2018, s. 252) er det som regel karakterene og deres følelser man lettest blir emosjonelt påvirket av, men andre narrative grep vil også være av betydning. Jeg kommer til å ta utgangspunkt i Keen's narrative teknikker, men på grunn av noen mangler som forekommer i udefinerte begreper og lite detaljerte beskrivelser, vil jeg utfylle tomrommene hos Keen ved å trekke inn hva andre forskere og teoretikere sier om disse grepene.

Karakteridentifikasjon/personskildring

I følge Keen er karakteridentifikasjon en av teknikkene som brukes for å oppnå empati hos leseren. Denne teknikken hevder Keen (2007, s. 93) ikke er narrativ, da den er et resultat av leser, og ikke tekst. Karakteridentifikasjon dreier seg både om skildringer og identifiseringer av karakterer i tekster, men det dreier seg også om gjenkjennelige situasjoner og implisitte følelser (Keen, 2007, s. 68). Karakteridentifikasjoner bidrar til å tilføre teksten noe personlig og estetisk. Forfatteren kan både fremlegge følelsene implisitt og/eller eksplisitt, og dette vil ha ulike affektive virkninger på leseren. Karakteridentifikasjon blir omtalt som det enkleste grepet forfatteren kan ta for å oppnå empati (Keen, 2006, s. 216). Denne empatiske teknikken gjelder i situasjoner hvor leseren enten kan identifisere seg med eller skille seg fra tekstens karakter (Keen, 2006, s. 214). Leserens vil dermed oppnå en følelse av nærhet eller distanse.

Nünning (2018, s. 33) fremlegger skildringer av følelser i skjønnlitterære tekster som «[...] an explicit description and/or thematization of emotions should be easy enough to identify». Fiktive tekster bidrar gjerne til at leseren lever seg inn i en fiktiv forestillingsverden hvor narrativ empati kan stå sterkt. I ikke-fiktive tekster vil forfatteren derimot ha en mer avgjørende rolle i utformingen av leserens opplevelse og emosjonelle respons på verket.

Karakterens indre tanker og mentale tilstander blir gjerne uttrykt som en del av karakteridentifikasjon. Fortellende monologer i selvframstillende fortellinger har en særlig god effekt på leserens empatiske reaksjon, da det gir et innblikk i personens mentalitet, sinn og indre liv (Keen, 2006, s. 219-220). I følge Nünning (2018, s. 40) vil leserens emosjonelle reaksjoner kunne bli påvirket både av de tankene og følelsene som blir fremstilt, men også av et skildrende forhold av kontrast og motsetninger. I et affektteoretisk perspektiv vil disse motsetningene være en konsekvens av personers følelsesmessige kontraster. Det vil si at leseren vil kunne oppnå empatiske reaksjoner i situasjoner hvor karakterene både blir skildret likt og ulikt dem selv.

Følelser

Følelser regnes også som en del av de narrative teknikkene som kan brukes for å oppnå empati blant leserne. Følelser blir gjerne knyttet til noe subjektivt og personlig individorientert, da ulike følelser rører ulike personer og ulike mennesker blir empatiske i ulike situasjoner og av ulike årsaker. Noen mennesker har også evne til å bli mer empatiske enn andre. Nussbaum hevder at menneskets forestillingsevne både blir påvirket av tekstens skildringer av karakterer og den litterære tekstens oppbygning. Nussbaum skriver: «Det at følelser fremkalles hos leseren, ligger i verkets struktur og form, ikke bare i fremstillingen av de litterære skikkelsenes liv» (Nussbaum, 2016, s. 8). Hun viser til begrepet om *den narrative forestillingsevnen*, og mener dette er en grunnleggende ferdighet som er helt avgjørende for at leseren skal kunne sette seg inn i andre menneskers liv og situasjoner (Nussbaum, 2016, s. 12).

Selv om følelsesmessige- og empatiske reaksjoner oppstår som følge av å ha evne til å leve inn i og forstå andre sine liv og situasjoner, er det likevel en klar sammenheng mellom følelsesmessige responser og skildringer av karakterers liv og følelser. Keen hevder at: “[...] empathetic responses to fictional characters and situations occur more readily for negative emotions, whether or not a match in details of experience exists” (Keen, 2007, s. 13).

Skildring av negative følelser har en særlig sterk affektiv betydning på leseren, uavhengig av om de fremstilte erfaringene er detaljert beskrevet eller ikke. Fremstillingen av negative følelser i litteraturen berører leseren på en dypere måte, da man har lettere for å kjenne på medfølelse.

Narrativ situasjon: synsvinkel og perspektiv

Perspektiv og fortellervinkel blir omtalt som en narrativ situasjon som består av flere ulike forhold:

[...] the nature of the mediation between author and reader, including the person of the narration, the implicit location of the narrator, the relation of the narrator to the characters, and the internal or external perspective on characters, including in some cases the style of representation of characters' consciousness. (Keen, 2007, s. 93)

I følge Keen er det lettere å fremkalle emosjonelle følelser i tekster som benytter seg av førstepersonsforteller enn av tredjepersonsforteller, da egne erfaringer og opplevelser skaper et nært og personlig forhold mellom forteller og leser (Keen, 2006, s. 220).

«Førstepersonsforteljaren er [...] aktiv i utforminga av plottet og personifisert i teksten [...]» (Lothe, 2016, s. 27). Det interne, personlige fortellerperspektivet er best rustet til å fremme karakteridentifikasjon og dermed også til å vekke empati hos leseren (Keen, 2007, s. 96).

Dette på grunn av at leseren får sett og erfart situasjonen gjennom hovedpersonens egne øyne. Haarder hevder at subjektiviteten som følger med selvbiografien, utgjør en virkelighetseffekt som i større grad fremkaller reaksjoner av leseren (Haarder, 2010, s. 26).

Det finnes momenter som både kan svekke eller forsterke leserens emosjonelle reaksjon i førstepersonsfortellinger. Keen hevder blant annet at ulike narrative elementer kan bidra til å påvirke hvordan leseren reagerer på fortellingen. Hun skriver: “[...] narrative consonance or dissonance, unreliability, discordance, an excess of narrative levels with multiple narrators, extremes of disorders, or an especially convoluted plot. Genre, setting, and time period may help or hinder readers' empathy” (Keen, 2006, s. 215). Tekstens oppbygning og strukturelle helhetlig sammenheng vil være en avgjørende faktor for hvorvidt leseren vil oppnå empati.

Struktur og tempo

Flere affektteoretikere hevder at tekstens struktur og oppbygning har en affektiv virkning på leseren. Ifølge Vestrheim (2018, s. 162) «[...] bør man ha gode grunner for å avvike fra kronologien, da [...] en kronologisk framstilling er den enkleste å følge [...]». Vestrheim hevder at fortellingens klarhet er et resultat av dens struktur, og at avvik fra den kronologiske fremstillingen kun bør oppstå dersom det vil bidra til å ha en større effekt (Vestrheim, 2018, s. 165).

Både Hogan og Keen ser på sammenhengen mellom plot, struktur og følelser (Hogan, 2011, s. 10; Keen, 2006, s. 217). Keen beskriver det som:

Aspects of plot structure and narration that might have a role in invoking readers' empathy include the control of timing (pace), order (anachronies), the use of nested levels of narrative (stories within stories), serial narrative, strong or weak closure, the use of subsidiary (supplementary, satellite) plot events, repetition, and gaps. (Keen, 2006, s. 217)

Stilistiske grep i henhold til struktur og språk har en særegen kraft og de bidrar til å skape en virkelighetsnær forståelse av emosjonenes makt, virkning og berøring. Plottet er et resultat av narrative teknikker som er med på å skape empati. Andersen viser til begrepet *det emosjonelle rom*: «Forfatteren skaper ved narrative virkemidler spesifikke affektive eller emosjonelle rom, og lar personenes affekter utspille seg i disse for å oppnå bestemte effekter» (Andersen, 2014, s. 52). Det kan derfor virke som det kan være en sammenheng mellom emosjonelle rom og tekstens struktur, og at den tekstlige strukturen sammen med andre virkemidler bidrar til å forme de emosjonelle rommene som leseren beveger seg inn i.

Paratekster

Paratekster er tekster som i utgangspunktet relateres til noe annet, og det innebærer all tekst som står utenfor hovedteksten (Ridderstrøm, 2023). Likevel vil paratekstene kunne peke mot og relateres til hovedteksten (Ridderstrøm, 2023). Ottar (1997, s. 106) hevder at paratekstene fungerer som styringselementer i forhold til hovedteksten. Paratekstene orienterer leserne inn på riktig spor allerede før man har startet å lese teksten (Lyytikäinen, 2018, s. 253). Solhjell (2001, s. 41) hevder at «paratekstene er formidlerens overbevisningsmidler, og kan derfor analyseres som retorikk». Paratekstene er dermed også av retorisk betydning (Solhjell, 2001, s. 54).

Epigrafer er en underkategori av paratekster. Epigrafene styrer leseren inn på riktig tolkningsforståelse av hovedteksten. Ifølge Ridderstrøm (2020) er epigrafene ofte sitater som gjerne er skrevet av noen andre enn forfatteren av hovedteksten. Sitatene kan virke som innledende hjelpemiddel til å forstå teksten på riktig måte. Ottar (1997, s. 108) argumenterer for at «motto på tittelsida, i første kapittel eller utover i boka har ei klar metakommunikativ rolle». Det vil si at de virker kommuniserende med hovedteksten.

I følge Keen spiller tekstens sjanger en sentral rolle i den empatiske lesningen. Hun hevder at fiktive tekster skaffer leseren en større frihet, da de bidrar til at leseren i større grad kan leve seg inn i- og engasjere seg i den emosjonelle fantasien. Virkelighetsnære tekster bidrar i større grad til at leseren utvikler skepsis til andres opplevelser og erfaringer (Keen, 2006, s. 220).

Epigrafer og innledende motto/sitat kan både oppstå i fiktive og i ikke-fiktive tekster, men de forekommer i størst grad i fiktive tekster, da de ofte har en estetisk virkning (Ridderstrøm, 2020; Ottar, 1997, s. 108). Keen hevder at “[...] paratexts cuing readers to understand a work as fictional [...]” (Keen, 2006, s. 220). Paratekster er også med på å sette den stemningen som er forventet blant leserne, og dette styrer leserens oppmerksomhet (Lyytikäinen, 2018, s. 253).

2.3. Retorikk

«Retorikk er kunsten å overtale, og læren om hvordan dette gjøres» (Vestrheim, 2018, s. 9). Retorikk handler om å uttrykke en bestemt mening eller sak på den måten at leseren blir overbevist om at talerens budskap er det riktige.

De tre retoriske appellformene etos, patos, og logos brukes som tre ulike hovedområder av retoriske grep man kan bruke for å oppnå effektiv overtalelse. Å bruke retorikk som teoretisk tilnærming til å undersøke påvirkningen av leserens følelser innebærer at man utforsker ulike retoriske grep som kan brukes som et middel til overtalelse. «Overtalelsesmidlene er alt som skaper tillit til at vår fortelling er sann og vårt synspunkt det riktige» (Vestrheim, 2018, s. 72). Selv om påvirkning ikke er avhengig av at alle de tre appellformene blir anvendt, viser det seg likevel at de ofte er gjensidig påvirkende. Det vil si at de både påvirker og utfyller hverandre for å på den mest hensiktsmessige måten appellere til leseren, og få leseren til å bli overbevist om et bestemt budskap eller en viss intensjon (Vestrheim, 2018, s. 9).

2.3.1. Patos: følelser som overtalelsesmiddel

Følelser er en viktig del av retorikken, og kan brukes som en effektiv måte å appellere til andre mennesker på (Kjeldsen, 2009, s. 310). Patos kan på latin oversettes til *affectus*, og ut fra et affektteoretisk perspektiv handler det om hvordan man bruker følelser for å oppnå ønsket effekt (Hovik, 2014, s. 73). Mens etos er knyttet til troverdighet og leserens oppfattelse av talerens troverdighet er patos knyttet til 2. persons følelser (Kjeldsen, 2009, s. 118). Det vil si at det er leserens eller tilhørerens følelser det skal appelleres til (Vestrheim, 2018, s. 79). Kjeldsen (2009, s. 94) beskriver patos som en emosjonell bevegelse av leserens følelser. Den emosjonelle bevegelsen i leserens følelsesuttrykk oppstår når leseren utsettes for en viss sinnsstemning (Kjeldsen, 2009, s. 94). For at leseren skal være mottakelig for å bli påvirket er man avhengig av leseren oppfatter saken som oppriktig. Dette skjer ved at forfatteren tar i bruk ulike retoriske grep for at budskapet og følelsene skal bli forsterket. Disse grepene kan blant annet knyttes opp mot fortellingens disposisjon/oppbygning, synspunkt og valg av bestemte ord og argumenter (Kjeldsen, 2009, s. 116-117).

Følelser kan enten være sanne eller fiktive: «De sanne springer naturlig frem, men mangler retorisk behandling, de fiktive er retoriske, men mangler den naturlige oppriktighet» (Kjeldsen, 2009, s. 314). Kjeldsen (2009, s. 312) argumenterer for at emosjoner må brukes persuasivt eller som rene argumenter for at de skal fremstå som retoriske. Argumentasjon er i hovedsak knyttet til retorikkens logos, og logosargumentene er knyttet til den konkrete saken, og det som er logisk fornuftig å legge frem (Vestrheim, 2018, s. 79; Kjeldsen, 2014, s. 100). Argumentasjon vil likevel kunne ha en god effekt i teksten, da de bidrar til overtalelse og påvirkning av leserens følelser. Overbevisende argumentasjon er nødvendig for å appellere til leserens følelser, og argumentene kan gjerne oppstå i flere former (Kjeldsen, 2009, s. 94). Kjeldsen (2014, s. 311) skriver: «ifølge *Retorikken* vil bestemte former for argumenter fremkalle bestemte former for følelser hos tilhørerne». Det innebærer at argumentene taler til leserens fornuft, og fornuften bestemmer hvilke følelser man reagerer med. Hensikten med argumentasjonen er å bevise motparten om at vår egen oppfatning av den saken man fremlegger er ekte og oppriktig (Vestrheim, 2018, s. 124).

Personlige erfaringer har gjerne en sterk virkning både på etos- og patosappellen. Vestrheim (2018, s. 82) skriver: «Erfaringene gir en autoritet som virker sterkere enn logiske argumenter». Særlig de erfaringene som omhandler følelsesmessige reaksjoner ser ut til å ha en god effekt på leserens følelser. Vestrheim hevder derimot at leseren må kjenne seg igjen i de følelsene som fremlegges for at de skal være av betydning for å røre leserens følelser (Vestrheim, 2018, s. 94-95).

Overtalelse og påvirkning av leserens følelser dreier seg i stor grad om talerens kommunikative språkbruk. Fafner (1977, s. 83) forklarer den kommunikative språkbruken som: «Når sproget på den måte brukes kommuniserende, vil det normalt være styret af en fremherskende funktion, der meget ofte (men ikke nødvendigvis!) fremtræder i form af en bevidst hensigt eller intention». Svennevig (2009, s. 23) gjør rede for ulike språklige kommunikative språkfunksjoner som kan ha en påvirkende funksjon på det å skape overtalelse: *ekspressiv funksjon*, *referensiell funksjon* og *mellommenneskelig funksjon*. Den ekspressive språkfunksjonen innebærer at man uttaler seg om hva man føler. Den referensielle språkfunksjonen dreier seg om å bruke språket til å referere til noe i verden. Den mellommenneskelige funksjonen handler om talerens relasjon med og påvirkning på mottaker, og det dreier seg om hvordan taleren bruker språket til å oppnå dette (Svennevig, 2009, s. 24-26). Formålet med retorikken handler ikke bare om å overbevise, men også om å skape relasjoner og identifikasjoner mellom mennesker (Kjeldsen, 2009, s. 115). Påvirkning kan altså være et resultat av å skape et fellesskap og legge en felles forståelse som grunnlag. Ifølge Andersen (2016, s. 10) er «de fleste fellesskap vi opplever tilhørighet til, ... både basert på og inneholder sterke elementer av følelse, pasjon, affekt». Retorikken har en kommunikativ funksjon, og er i hovedsak rettet mot påvirkningens kraft på mottakerne (Kjeldsen, 2014, s. 25-26). I følge Svennevig (2009, s. 123) er det særlig den mellommenneskelige funksjonen man kan knytte til den subjektive framstillingsformen, da den er med på å skape nærhet. Nærhet og relasjonsbygging er omstendigheter som er med på å påvirke de følelsesmessige forholdene (Kjeldsen, 2009, s. 308). Kjeldsen (2009, s. 309) skriver: «Vi tenker mer intens over og føler mer intenst det som skjer tett på oss selv».

Vestrheim (2018, s. 79) hevder at de følelsesmessige tilstandene gjerne er kortvarige og at patosappellen gjerne blir forsterket i slutten av teksten, slik at virkningen også er til stede i etterkant av lesningen. Ulike mennesker blir påvirket av ulike følelser, og Vestrheim (2018, s. 109-110) hevder at man må appellere til fellesmenneskelige følelser for å kunne påvirke flest mulig. Aristoteles gjør rede for tre ulike prinsipper som vekker slike følelser. *Likhet* er en viktig faktor som Aristoteles viser til. Man har lettere for å bli følelsesmessig påvirket av personer som ligner oss selv. Likhet er relevant i forhold til det man i den logiske argumentasjonen kaller for *eksempel*, da eksempelet handler om å bygge argumentasjon ved hjelp av likhet. Vestrheim (2018, s. 136) hevder at eksempelets gyldighet bestemmes både av deres relevans og om de fremstår som kjente for mottakeren. *Livaktighet* er det andre prinsippet som vekker følelser. Det viser til de elementene som bidrar til å forsterke og

virkeliggjøre inntrykket. Vestrheim forklarer dette ved å si: «Patos-appellen styrkes ved hjelp av en livaktig stil, ved detaljer som skaper gjenkjennelse, og ved *amplificatio*, der sakens alvor økes (eller minskes) ved språklige virkemidler [...]» (Vestrheim, 2018, s. 113). Det tredje begrepet Aristoteles opererer med for å vekke leserens følelser er *engasjement*. Forfatteren må først og fremst røre sine egne følelser for å kunne vekke leseren sine. Det handler derfor om å engasjere og appellere både til egne og andre sine følelser (Vestrheim, 2018, s. 113).

3. Tidligere forskning

Affektteori og affektiv narratologi er et relativt nytt forskningsfelt innen litteraturvitenskap. De to begrepene omtales gjerne på forskjellige måter og benyttes i ulike sammenhenger, men de brukes også ofte om hverandre. Affektteori brukes gjerne mer som et generelt forskningsområde for hvordan man blir påvirket av følelser, mens affektiv narratologi er en bestemt retning innen affektteori. Den affektive narratologien retter seg inn mot fortellinger og narratologier og ser på hvordan formidlende følelser utspiller seg i litteraturen. Buvik Sivertsen peker på at forskningsfeltet særlig er nytt i Norge, og at det tidligere har blitt gjort lite studier innen affektteori og affektiv narratologi (Sivertsen, 2022, s. 5). Per Thomas Andersen bok «Fortelling og følelse» (2016) er et av Norges første bidrag til studiet om affektiv narratologi. Bidraget hans rettes mot emosjonelle strukturer og emosjoners rom og emosjonelle reaksjoners varighet i ulike fortellinger (Andersen, 2016).

Affektteori har i hovedsak blitt brukt som en del av didaktisk orienterte studier. Flere masteroppgaver retter fokuset mot affektteoriens bidrag i fiktive tekster. Ingen av oppgavene er relatert til den litterære sjangeren, sakprosa, som jeg skal undersøke i denne oppgaven. Adam Isaksen har studert novellen *Bryllupsreise* av Naja Marie Aidt, og knyttet den opp mot Andersens begreper innen affektive narratologi. Isaksens studie utforsker affektteoriens påvirkning på forståelsen og tolkningen av noveller, og setter søkelys på forholdet mellom affektteori og novellesjangeren (Isaksen, 2018).

Det har ikke blitt gjort noen tidligere forskning på Lars Petter Sveen og hans litteratur. Det er heller ikke blitt skrevet noe om sakprosaen hans *Kunsten å stamme uten at noen merker det* fra før, noe som gjerne ikke er så rart med tanke på at boka ble gitt ut i 2022. Det finnes heller ingen som har tatt for seg forskning som kombinerer teori om retorikk og affektteori, og knytter dette til virkelighetslitteratur. Det finnes altså lite forskning på det feltet jeg ønsker å

undersøke. Dette gir muligheter og rom for videre utforskning, og dette er mitt bidrag til dette forskningsfeltet.

4. Problemstilling og forskningsspørsmål

Gjennom en retorisk- og en affektteoretisk lesning, rettes prosjektet mot å utforske hvordan boka *Kunsten å stamme uten at noen merker det* er konstruert for å vekke empatiske følelser blant leserne. Ved å utforske de narrative grepene som er knyttet til leserens følelser, ønsker jeg å undersøke hva det er som får leseren til å bli emosjonelt påvirket. Prosjektet har ulike fokusområder og reiser dermed følgende forskningsspørsmål:

- 1. Hvilke empatiske, narrative teknikker tar Sveen i bruk for å beskrive hans opplevelse av stammingens effekt i boka?*
- 2. Hvordan påvirker de affektive, narrative teknikkene og de retoriske grepene leserens emosjonelle og empatiske reaksjoner?*

5. Analyse

Boka *Kunsten å stamme uten at noen merker det* tar for seg hovedpersonen, Lars Petter, og hans utfordringer og opplevelser med å stamme, det å skjule at han stammer og dermed også frykten for å bli oppdaget. Hele oppveksten har han prøvd å unngå visse situasjoner, ord og formuleringer, i frykt om at noen skal gjennomskue stammingen hans. Konkrete beskrivelser av og bruk av ulike unngåelsesstrategier blir derfor et nærliggende tema som forfatteren tar opp i boka. Forfatteren Sveen skildrer et liv preget av store bekymringer der stammingen har gått ut over alle livssituasjoner, opplevelser og gleder. I følge Keen (2007, s. 122) er det å fremstille sårbare sider, slik som å besitte en lidelse, et karaktertrekk som inngår under den narrative teknikken, karakteridentifikasjon. Sveen skildrer også ulike tilbakeblikk av tidligere hendelser hvor stammingen har satt dype spor og som forstås som å fortsatt prege Lars Petter den dag i dag. Sveen forteller blant annet både om hvordan talevanskene utspilte seg og utviklet seg i barndommen, og hvordan stammingen hadde en påvirkning på Lars Petters opplevelse i militæret. Tilbakeblikkene gjør at forfatteren veksler mellom å skildre ulike episoder fra livet. Han hopper likevel alltid tilbake til det som utgjør kjernescenen i boka: situasjonen som omhandler besvimelsen i Litteraturhuset og tiden etter besvimelsen. Dette kommer vi tilbake til når vi skal analysere bokas innhold og form. Det er tydelig at Sveen

henvender seg til leseren når han skriver, og han bruker emosjoner som inngang for å oppnå engasjement og emosjonelle responser blant leserne.

Affektteorien og retorikken interesserer seg både for det innholdsmessige og måten det innholdsmessige blir fremstilt på. I denne analysedelen kommer jeg derfor til å ta for meg begge disse aspektene. På grunn av bokas omfang og for å strukturere analysen på en oversiktlig måte, ønsker jeg å segmentere analysen i ulike deler. I første omgang kommer jeg til å ta for meg det som er en del av bokas helhetlige kontekst. Jeg kommer til å se på *bokas inngang* (tittel og sjanger), *bokas synvinkel* og *bokas struktur og oppbygning*. Jeg legger til grunn for at det er den strukturelle oppbygningen som fremstår som den mest vesentlige og det tydeligste narrative grepet som blir tatt i boka. Dette gjør at jeg ønsker å sette et ekstra søkelys på dette i analysen. Jeg vil derfor i den delen av analysen som tar for seg bokas struktur og oppbygning, ta for meg de ulike strukturelle grepene i boka som har en sterk affektiv funksjon på leseren. Disse grepene utgjør til sammen tre elementer som boka i stor grad er satt sammen av: *Gjentakelser*, *epigrafer* og *faktaopplysninger*. Videre vil jeg se på selve historien, innholdet i boka. Historien består i utgangspunkt av tre generelle hendelser/situasjoner som Sveen veksler mellom å beskrive. Hendelsene består av én nåtid (*besvimelsen på scenen i Litteraturhuset*) og to overordnede tilbakeblikk (*militæret* og *barndommen*). Tilbakeblikkene er ikke knyttet til én bestemt hendelse, men det skildres derimot flere ulike hendelser fra fortiden. Når jeg kommer til den delen av oppgaven hvor jeg skal analysere bokas innhold og form knyttet til disse hendelsene, ønsker jeg å strukturere det slik at nåtiden og tilbakeblikkene blir undersøkt hver for seg. Jeg starter dermed med å se på hendelsens innhold i lys av et affektteoretisk og retorisk perspektiv (med søkelys på patos). Deretter ser jeg på formen, det vil si måten innholdet blir presentert på. Avslutningsvis, etter å ha både sett på innholdet og formen, ønsker jeg å gi en kort oppsummering av den bestemte hendelsen etter hver selvstendig analyse. Her vil jeg gjøre rede for hvordan det innholdsmessige og formen gjenspeiler og støtter hverandre, og si noe om hvordan det eventuelt har, eller ikke har, en emosjonell effekt på å skape empatiske følelser hos leseren.

5.1. Bokas inngang: Tittel, sjanger og stiltype

Relasjonen mellom bokas tittel og sjanger kan skape forventninger hos leseren i forhold til hva de kan forvente seg i den videre lesningen. Jeg skal derfor nå undersøke om tittelen og den selvbiografiske sjangeren kan ha en følelsesmessig affektiv virkning på leserens følelser.

En tittel regnes som en paratekst, da den befinner seg utenfor hovedteksten. Man kan likevel argumentere for at tittelen også kan være en del av den litterære teksten, da den både påvirker og orienterer leseren til å lese teksten på en bestemt måte, og den fungerer som en pekepinn på hva leseren kan forvente seg i den videre lesningen (Ridderstrøm, 2023). Fra et retorisk og affektteoretisk perspektiv introduserer tittelen på boka *Kunsten å stamme uten at noen merker det* først og fremst stamming som et psykisk og sosialt angstfylt tema, da leseren får inntrykk av at boka viser til en person som desperat ønsker å skjule talevanskene fra omverdenen.

Tittelens visuelle fremstilling og uttrykk gjør at stemningen for boka blir satt tidlig. Denne stemningen oppstår i hovedsak på grunn av at tittelen på omslaget eksperimenterer med ord og bokstaver: «KK KUNSTEN ÅÅ STST STAMME uten at noen merker det». Den kreative tittelen skaper en klar antydning om hva boka faktisk kommer til å handle om. Det forstår man både på bakgrunn av selve innholdet som tittelen representerer, og den visuelle formidlingen som fører med. Eksperimenteringen av bokstavene bidrar til en antydning om at tittelen gir et visuelt bilde av stamming. Samtidig sier også tittelens verbale innhold noe om de følelsene som stamming medfører for hovedpersonen. Skam og angst er emosjoner som oppstår som et resultat av å prøve og håndtere ulike sosiale settinger. Slike negative, dype følelser hevder Keen (2007) har en affektiv funksjon på leseren, da de skaper medlidenhet og empati.

Tittelen inneholder et definert begrep som brukes i flere, forskjellige settinger. Uttrykket «Kunsten å ...» viser i hovedsak til det å kunne mestre eller lære noe om et bestemt fenomen. Det kunstneriske uttrykket refererer til antikkens lære om *artes liberales*, som oversettes som *de frie kunster*, og det viser til læren om intellektuelle ferdigheter (Kjeldsen, 2009, s. 40; Vestrheim, 2018, s.37). I denne sammenheng er det snakk om kunsten å skjule at man stammer. Det stilles derimot spørsmål ved om det å skjule stamming i det hele tatt regnes som en kunst, eller om tittelen brukes som en ironisk uttrykksform eller som et paradoks. Det selvmotsigende som følger med den paradoksale tittelen, innebærer en tanke om at skjult stamming er en form for kunst. Folk flest vil nok være uenige i dette, og det er derfor stor sannsynlighet for at tittelen kan tiltrekke seg leserens oppmerksomhet, da den skaper refleksjon i form av at den tvinger leseren til å tenke over noe på en ny måte. Av den grunn får leseren en ny forståelse av den komplekse lidelsen, skjult stamming. Samlet sett kan man si at den kreative tittelen har en hermeneutisk funksjon på leseren, da den sier noe om hva man kan forvente seg videre i boka. Samtidig bidrar den til å skape en bevisst tolkning av uttrykkets mening og innhold.

Boka, *Kunsten å stamme uten at noen merker det*, går under sjangeren *selvbiografi*.

Sjangerbetegnelsen, den selvbiografiske sjangeren, bidrar både til å tydeliggjøre og skape en virkelighetsoppfatning av tittelen. Forbindelsen mellom tittelen og sjangeren bidrar altså til å skape en bedre forståelse av at fortellingen er knyttet til forfatteren selv. Denne forbindelsen er med på å skape en form for innledende patos som leseren blir møtt med. Den innledende patosen oppstår som følge av at Sveen indikerer følelser av angst og skam for å stamme, og dette er følelser som gir leseren en umiddelbar følelse av empati. Det vil si at både tittelen og sjangeren bidrar til å skape et emosjonelt forhold basert på empati, og dette gjør at leseren får lyst til å lese videre. Retorikken hevder at den selvbiografiske sjangeren skaper forventninger hos leseren i forhold til troverdighet. Leserens følelser blir dermed beveget som følge av at realistiske og oppriktige saker i større grad vekker leserens emosjoner (Kjeldsen, 2009, s. 116-117). Keen, som i utgangspunktet er mest opptatt av fiktive tekster, er derimot uenig i dette, da hun hevder at det er vanskeligere for leseren å sette seg inn i de opplevelsene som fremstilles hvis teksten bygger på virkeligheten. Dette fordi leserens skepsis overkjører evnen til forståelse og empatisk engasjement (Keen, 2006, s. 220). Keen (2007, s. 170) skriver: «Reader's perception of a text's fictionality plays a role in subsequent empathetic response, by releasing readers from the obligations of self-protection through skepticism and suspicion». Det innebærer at leseren kan bli kritisk til hvorvidt det som skrives om er sant eller ikke og om leseren blir manipulert. Empatien vil dermed dannes deretter. Likevel kan man hevde at leseren blir empatisk på en annen måte når teksten bygger på virkelige hendelser. Følelsen av ansvar og medlidenhet står gjerne sterkere her, da man skaffer seg en mer analytisk tilnærming til historien.

Den selvbiografiske sjangeren skaper en virkelighetseffekt som gir leseren en umiddelbar forståelse av at stamming er en utfordring som direkte er knyttet til forfatteren selv (Haarder, 2010, s. 26). Selv om bokas sjangerbetegnelse går under sakprosa, kan man likevel argumentere for at den også kan oppleves som fiksjon. Denne tanken oppstår som et resultat av at Sveen benytter seg av ulike språklige grep som kan få leseren til å både oppleve historien som fiktiv og ikke-fiktiv. En slik blanding i sjanger kalles ifølge Haarder (2005) for performativ biografisme. De fiktive grepene som forekommer i den selvbiografiske boka, oppstår som følge av at Sveen blant annet bruker språklige utsmykkinger i språket sitt. Han skriver blant annet:

Når jeg stammer, er det som et bånd av stål er lagt stramt over pannen min, som om noen holder hodet mitt helt fast. Det er noe inni meg som ikke vil ut, som stritter imot.

Det er en nøkkel som blir vridd om, kjeven går i lås, halsen lukker seg, brystet strammer, mellomgulvet stenger alt av og magen er et mørkt rom. (Sveen, 2022, s. 28)

Vestrheim (2018, s. 55) skriver: «Sjangeren stiller krav, og publikum forventer at disse kravene etterfølges». Sitatet ovenfor viser et innblikk i hvordan den litterære teksten, bestående av ulike språklige bilder og detaljerte skildringer, ikke alltid samsvarer med den sjangeren som leseren gjerne forventer seg, da det består av tilgjorte og pyntede beskrivelser. Dette skaper ifølge Vestrheim (2018, s. 186) et unaturlig språk, som han beskriver som et språk som er «[...] dyrket frem». Motsatt, finner vi også innslag av tekst som ligner mer på det språket som vanligvis finnes i slike biografiske og patografiske tekster. Sveen skriver: Men ofte tenker jeg: Det kommer ikke til å fungere. Jeg kommer til slutt til å trekke meg og utsette boka, gjøre om manuset til en roman, si at det ikke handler om meg (Sveen, 2022, 60). De to sitatene skiller seg sterkt fra hverandre i måten å skrive på. Det siterte utdraget som fremstiller et typisk språk i ikke-fiktive tekster er i større grad mer direkte og rett frem enn det sitatet som inneholder et stort preg av metaforer, symboler og relativt korte setninger som inviterer leseren til egen refleksjon. Man kan derfor si at språket i boka bærer preg av ulike sjangre som virker inn på hverandre. Det vil si at boka både består av en såkalt *jevnstil*, og en såkalt *stor stil*. Det som skiller de to stilene fra hverandre er den store bruken av språklige, figurlige uttrykk. Vestrheim (2018, s. 226) beskriver den store stilen når han skriver: «Den skiller seg ut ved å handle om opphøyde emner, og nærmer seg derfor poesien. Den store stil fungerer best når den kombineres med de andre stiltypene [...]». Man kan derfor si at man finner en kombinasjon av de to stiltypene, omtalt som *mellomstilen*. Denne mellomstilen har en stor retorisk virkning på leseren i form av å skape engasjement, emosjonell tilknytning og interesse for videre lesning, da Vestrheim (2018, s. 227) hevder at den «[...] er egnet til å knytte kontakt med publikum og til å virke avvæpnede». Mellomstilen skaper en balanse i skrivestil som bidrar til å skape en nærmere forbindelse mellom tekst og leser.

Sveen fungerer både som forfatter og objekt i boka. Keen (2007, s. 69) hevder at navngiving av en karakter bidrar til å plassere leseren i historien, og dette kan skape empati. For å skille forfatteren og objektet i boka fra hverandre i analysen, kommer jeg til å benytte meg av etternavnet hans og fornavnet hans om hverandre. Jeg ønsker med dette å skille personen i boka (Lars Petter) og personen som har skrevet den (Sveen) for å unngå rollekonflikter mellom forfatteridentiteten (Sveen) og rollefiguren i teksten (Lars Petter). Jeg kommer til å benytte meg av etternavn når jeg ønsker å sitere, eller vise til noe forfatteren skriver i teksten.

Derimot vil jeg benytte meg av fornavnet hans, Lars Petter, når jeg skal kommentere de situasjonene eller skildringene som forekommer i teksten, og som direkte er knyttet til karakteren.

5.2. Synsvinkel og narrativ situasjon: Fortellerperspektiv, subjektivitet og selvframstilling

Retorikkens etos er rettet mot talerens karakter (Vestrheim, 2018, s.78). Det kommer frem av bokas selvbiografiske betegnelse, at historien baserer seg på virkelige erfaringer. Vestrheim (2018, s. 82) hevder at personlige erfaringer rører patosappellen, da de gir en særlig autoritet. Subjektivitet er et litterært grep som brukes for å fremstille seg selv (Vestrheim, 2018, s. 212-213). Sveen er subjektiv, og han fremstiller seg selv, sitt eget liv og sine subjektive tanker, følelser og tilstander. Vestrheim (2018, s. 94) hevder at: «[...] ens egne følelsesmessige reaksjoner kan brukes som etos-argument [...]». Det vil si at en subjektiv framstilling av indre sinn skaper overbevisning i form av troverdighet. Ifølge Vestrheim (2018, s. 108) bidrar dette til at: «Når vi først har dannet oss et bilde av noens personlighet, vil vi nødvendigvis ombestemme oss, og vi fortolker det andre mennesker sier og gjør ut fra de bildene vi allerede har dannet oss av dem, slik at disse bekrefte». Man kan si at det dannes et førsteinntrykk som også fortsetter å gjøre sin virkning gjennom hele teksten.

Subjektiviteten og selvframstillingen som forekommer i boka preges av bruk av en førstepersonsforteller. Det vil si at historien blir formidlet ut ifra et jeg-perspektiv. I følge Keen's affektteoretiske perspektiv er bruk av førstepersonsforteller en god tilnærming til å oppnå empatiske responser, da det dannes en nærhet, et tettere forhold mellom forfatter og leser (Keen, 2006, s. 220). For å utforske dette forholdet har jeg tatt utgangspunkt i et lengre sitat fra boka hvor jeg-fortelleren kommer tydelig frem og som jeg ønsker å basere analyse av synsvinkel og narrativ situasjon på. Sveen skriver:

Jeg kan fortsette å snakke lavt, utydelig, prøve å skjule hvordan jeg lyder når jeg er ærlig, når jeg er meg selv: Når jeg stammer. Men jeg kan ikke lenger tro at jeg en dag vil snakke flytende, uten blokkeringer, uten repetisjoner. Jeg stammer, stemmen min er full av sprekker. Jeg synes den er stygg. Det er ikke slik man skal snakke. Men det er min stemme. Det er min tale. Jeg tror ikke lenger på helbredelse. Jeg stammer, og jeg må tørre å leve med det, la stemmen min få slippe ut. Jeg har lært meg å snakke

lavt, å snakke utydelig. Jeg har lært meg teknikker. Nå skal jeg lære meg å stamme.
(Sveen, 2022, s. 195)

Det første man legger merke til i sitatet ovenfor er den subjektive fremtoningen. Jeg-pronomen blir brukt for å uttrykke Lars Petters subjektive, indre tanker og følelser, hvor han skildrer den indre konflikten som befinner seg inni han. Ifølge Haarder (2010) dannes det en virkelighetseffekt som har stor påvirkning både på fortellingen, og på leseren. Den personlige åpenheten som fortellermåten og subjektiviteten fører med seg, skaper en følelse av umiddelbar personlig nærhet, da man i større grad får ta del i hovedpersonens egne personlige tanker, følelser, erfaringer og synspunkter. Vestrheim (2018, s. 82) hevder at «erfaringer gir en autoritet som virker sterkere enn logiske argumenter». Fremstillingen av egne erfaringer gjennom bruk av et internt fortellerperspektiv er også en funksjonell affektteoretisk teknikk som brukes for å fremkalle følelser hos den som leser (Keen, 2006, s. 220). Keen (2007, s. 95) hevder at man kan oppnå emosjonelle, empatiske reaksjoner både ved bruk av en utenfra og en innenfra forteller, hvor fortelleren både kan være direkte og indirekte i sine beskrivelser. Hun skriver: «[...] direct description of a character's emotional state or circumstances by a third-person narrator may produce empathy in readers just as effectively as direct implication of emotional states through actions and contexts» (Keen, 2007, s. 95). Likevel hevder hun at det er den interne synsvinkelen, jeg-fortelleren, som er best rustet til å skape karakteridentifikasjoner i form av personskildringer og identifikasjoner (Keen, 2007, s. 96). Dette skjer ofte ved at jeg-fortelleren skildrer indre fortalte monologer. Disse monologene gjør at leseren evner å leve gjennom hovedpersonens øyne og perspektiv. Dette har i følge Keen en følelsmessig virkning, da hun skriver: «We have a natural tendency to feel ourselves into what we perceive or imagine» (Keen, 2006, s. 209).

De tankene og følelsene som Sveen skildrer er interne og subjektive, og han uttrykker et subjektivt synspunkt på hvordan han beskriver stemmen sin: «Jeg synes den er stygg». Samtidig kan man si at Sveen også viser til normale, menneskelige tanker og følelser som flere kan kjenne seg igjen i og relatere egne erfaringer til når han blant annet skriver: «Jeg stammer, og jeg må tørre å leve med det, la stemmen min få slippe ut». I følge Keen kan dette bidra til å skape det hun omtaler som «broadcast strategic empathy». Hun beskriver som: «Broadcast strategic empathy calls upon every reader to feel with members of a group, by emphasizing common vulnerabilities and hopes through universalizing representations» (Keen, 2006, s. 215). Det innebærer å fremheve typiske følelser som en bestemt gruppe mennesker

besitter. Med utgangspunkt i sitatene fra boka ovenfor kan man si at et ønske om å la stemmen få slippe ut, kan referere til noe mer enn det som kommer frem av det verbale. Det kan være et tegn på et budskap om å la de negative følelsene passere forbi oss, slippe de ut, slik at man befri seg selv. Dette er tanker som flere kan kjenne seg igjen i og ha en forståelse for. Denne likheten i menneskets følelsesregister som oppstår som et resultat av å skildre subjektive følelser og tanker som også leseren kan kjenne seg igjen i, er ifølge retorikken helt vesentlig for å oppnå medlidenhet (Vestrheim, 2018, s. 109-110). Dette skaper også empati i følge Keen's affektteori, da hun skriver: «bounded strategic empathy operates with an in-group, stemming from experiences of mutuality and leading to feeling with familiar others [...]» (Keen, 2007, s. 170). Denne gruppen av mennesker som har noe til felles med hverandre, kan man trekke paralleller mot det Keen omtaler som *strategic empathy*. Begrepet brukes for å vise til hvordan forfatteren avgrenser den empatiske reaksjonen ut ifra ulike situasjoner. Dette strategiske grepet brukes for å skape størst mulig empati, og det innebærer at man enten appellerer til en gruppe mennesker som kjenner seg igjen i de samme opplevelsene, en såkalt *in-group*, og/eller til personer som man har noe annet til felles med. Dette kan for eksempel være at leseren får en oppfatning/følelse av at man befinner seg i samme omstendigheter og at man gjerne deler de samme verdiene og holdningene knyttet til noe spesifikt. Strategisk empati skaper i stor grad empati på grunn av at det oppstår en følelse av fellesskap (Keen, 2007, s. 142).

Sitatet ovenfor uttrykker også en utvikling knyttet til de subjektive følelsene som Lars Petter uttrykker. Sveen skriver i begynnelsen av sitatet: «Jeg kan fortsette å snakke lavt, utydelig, prøve å skjule hvordan jeg lyder når jeg er ærlig, når jeg er meg selv: Når jeg stammer». Slutten av sitatet, derimot, uttrykker en annen sinnsstemning når Sveen skriver: «Nå skal jeg lære meg å stamme». Utviklingen oppstår ved at Lars Petter, i starten uttrykker svært negative tanker knyttet til hvordan han er, og hvordan han kan forandre seg for at det han misliker med seg selv ikke skal komme så tydelig frem. Slutten av sitatet, er derimot preget av en bevegelse i Lars Petters sinnsstemning, og han virker i større grad mer åpen for å ikke begrense seg selv ved å snakke lavt og bruke teknikker for å skjule visse deler av seg selv. Den emosjonelle utviklingen som forekommer på grunn av subjektiviteten i førstepersonsfortelleren, bidrar til at leseren i større grad får ta del i hovedpersonens dypere lag. Dette gjør at leseren kommer tettere innpå den følelsesmessige tilstanden til Lars Petter.

Sveens fortellermåte er subjektiv og svært personlig. Ved å fremstille personlige erfaringer, og fremstille seg selv som annerledes enn majoriteten, med en lidelse, en talevanske, som gjerne få mennesker kan forstå og sette seg inn i, oppnår Sveen at leseren blir engasjert og interessert, da ukjente situasjoner gjerne bidrar til å vekke nysgjerrighet. På den ene siden kan man si at empatiske reaksjoner oppstår blant leserne som følge av at man selv ikke har opplevd noe lignende. Det oppstår da en avstand mellom leserens og hovedpersonens følelsesmessige erfaringer. Man kan altså forstå andres situasjoner uavhengig av selv ha en emosjonell tilknytning til situasjonen. På denne måten vil man også i større grad utvikle et åpent sinn i forhold til situasjonen. Samtidig vil skildringene av de negative, personlige erfaringene ha en følelsesmessig påvirkning på leseren, da man befinner seg i en posisjon der man ikke ønsker å gjennomgå de samme negative opplevelsene som hovedpersonen presenterer. På den andre siden, derimot, kan man si at stamming kan være en del av det større begrepet *psykisk helse*, som flere gjerne har en tilknytning til. For selv om Sveen er subjektiv og skriver om sine egne erfaringer, vil flere av leserne likevel kunne kjenne seg igjen i de generelle, overordnede følelsene som Sveen både implisitt og eksplisitt fremstiller. Sveen skriver blant annet: «Jeg vil ikke være et puslespill med synlige skjøter» (Sveen, 2022, s. 34). På den ene siden kan man si at dette metaforiske uttrykket kan vise til et ønske om å være et uforståelig, komplekst menneske, som kan være vanskelig å forstå og komme inn på. På den andre siden, kan det også vise til en person som ikke ønsker å vise sin sårbarhet og sine svakheter. Dette oppfattes gjerne som allmenne følelser som flere av leserne kan knytte til egne, personlige opplevelser. Slike allmenne følelser som Keen (2007, s. 72) omtaler som *familiar feelings*, leder leseren inn i en gjenkjennbar situasjon. Ved å ta i bruk egne følelser vil leseren skaffe seg en dypere forståelse for situasjonen, da leserens og hovedpersonens følelser i stor grad opptrer som parallelle. Hogan (2011, s. 3) gjør rede for hva dette innebærer, og han argumenterer for at *parallelle følelser* er komplementære følelser som innebærer at man føler med hverandre på bakgrunn av følelsesuttrykket. Kjeldsen (2009, s. 287) forklarer sammenhengen mellom synsvinkel og slike gjenkjennelige situasjoner: [...] bruken av synsvinkel i visuell formidling på lignende vis utløser emosjonelle responser fordi tilskuerposisjonen gjensker posisjonen vi gjenkjenner – og derfor gjenkaller – fra vårt sosiale liv». Slike gjenkjennelige situasjoner eller følelser hevder Keen (2006, s. 212-214) skaper en personlig tilknytning i form av nærhet og likhet, og dette bidrar til å oppnå det Keen omtaler som primitiv empati.

5.3. Bokas struktur og oppbygning: Et emosjonelt samspill mellom fortid og nåtid

Retorikkens forhold til tekstens oppbygning, *dispositio*, knyttes til det *mest hensiktsmessige* (Kjeldsen, 2014, s. 113). Det innebærer at forfatteren må strukturere teksten sin slik den gir størst mulig utbytte. Det innebærer den strukturen som i størst mulig grad bidrar til å fremme sakens/tekstens argumenter. Vestrheim (2018, s. 66-67) hevder at taleren må «[...] fremstille saken på en måte som er tilpasset publikums forutsetninger. Det kan derimot dannes tvil om hva dette innebærer og hva som ligger i disse forutsetningene. Vestrheim (2018, s. 69) legger likevel vekt på at taleren må disponere teksten slik at det som fremstår som viktigst også er det som får mest oppmerksomhet. Det mest fremtredende i boka *Kunsten å stamme uten at noen merker det* virker som å være dens ikke-lineære fremstilling av flere ulike hendelser som blir gjentatt, virker inn i hverandre, og som i stor grad er knyttet mot et emosjonspreget innhold.

Bokas oppbygning og struktur er et resultat av at den inneholder flere strukturelle narrative grep. På generell basis, er boka delt inn i tre hoveddeler. Disse delene har Sveen valgt å kalle: «Besvimelsen», «Familien» og «Logopeden». Boka er anakront oppbygd, som vil si at den hopper frem og tilbake i tid mellom ulike hendelser. Denne anakrone oppbygningen er et resultat av at forfatteren veksler mellom å skildre det som utgir seg for å være nåtiden, og ulike livshistorier fra fortiden, såkalte tilbakeblikk. Boka inneholder tilbakeblikk fra to ulike perioder i hovedpersonens liv, og forfatteren veksler på å skildre mellom disse. Nåtiden, kjernehendelsen er både knyttet til situasjonen hvor Lars Petter besvimer på scenen i Litteraturhuset, og alt som skjer etter denne besvimelsesscenen. Tilbakeblikkene som forekommer i boka, enten implisitt eller eksplisitt, blir knyttet mot denne hendelsen, kjernen i boka. Selv om boka fremstår som anakron, da den hopper mellom en nåtid og en fortid, er likevel innholdet i de enkelte kapitlene kronologisk fremstilt. Dette da tilbakeblikkene forekommer i selvstendige kapitler, og ikke i de samme kapitlene som skildrer nåtiden. Eksempelvis blir hendelsen som utgjør nåtiden skildret ene og alene i kapittel 2. Kapittel 3 tar leseren tilbake i tid, og skildrer tilbakeblikk fra militæret. I kapittel 4 blir nåtiden igjen beskrevet. Kapittel 5 består kun av en epigraf (kommer tilbake til dette), og i kapittel 6 får leseren presentert et nytt tilbakeblikk, en hendelse fra barndommen.

I den videre analysen av bokas oppbygning og struktur, ønsker jeg i første omgang å gi et generelt overblikk over de tre hoveddelene. Da skal jeg gå nærmere inn på de ulike

hoveddelene (som både skildrer hendelser fra nåtiden og fortiden), hva som skiller dem fra hverandre, og deretter undersøke om de har en affektiv følelsesmessig funksjon på leseren.

Bokas oppbygning er ikke kun et resultat av at den består av tre hoveddeler som fremstiller historien anakront ved hjelp av tilbakeblikk, men det emosjonelle samspillet som forekommer av bokas struktur, er også et resultat av at boka består av flere epigrafer og faktaopplysninger. Dette er strukturelle grep som også er en del av oppbygningen og strukturen i boka, og som er en del av den anakrone fremstillingen. Disse grepene kommer jeg til å undersøke nærmere etter å ha sett på «bokas tre hoveddeler».

5.3.1. Bokas tre hoveddeler: En gjentakende fremstilling av handlingen

Boka er som tidligere nevnt, delt inn i tre hoveddeler: «Besvimelsen», «Familien» og «Logopeden», og disse hoveddelene består av flere kapitler. De tre hoveddelene representerer ulike perspektiver på kjernescenen. Dette gjør at leseren får ta del i hvordan historien/hendelsen utvikler seg og utspiller seg i forhold til disse tre perspektivene. Jeg kommer til å benytte meg av begrepet *hendelser* også videre i analysen, da det er dette begrepet Lothe (2003, s. 100) benytter seg av når han viser til repetisjoner av situasjoner som fremstår som like hverandre.

På grunn av at de tre hoveddelene i utgangspunktet skildrer den samme hendelsen, kjernescenen, kan man si at gjentakelsen i de ulike hoveddelene kan oppfattes som en implisitt *synonymi*. Vestrheim (2018, s. 206) beskriver *synonymi* som en type gjentakelse som «[...] betegner ... den samme tingen med forskjellige ord [...]». Vestrheim (2018, s. 205) gjør rede for denne gjentakelsens effekt når han skriver: «Synonymene gir stilen fylde, og samtidig gir de mulighet til å gjenta det samme poenget uten å kjede publikum». Den første hoveddelen i boka, «Besvimelsen», blir fortalt ut fra et innledende og informerende perspektiv hvor leseren danner seg et helhetlig bilde av hendelsen. I denne delen får leseren for første gang presentert starten av det som utgjør kjernehendelsen, hvor Lars Petter som besvimer på scenen i Litteraturhuset. Den andre hoveddelen, «Familien» skildrer også denne hendelsen, men her får leseren også andre inputter, bakgrunnsinformasjon, som kan gi leseren en forståelse for hvorfor han besvimte. Dette perspektivet blir knyttet til Lars Petters familie og skildrer hendelsen ut fra disse omstendighetene. Her får man blant annet vite at faren til Lars Petter også stammet da han var yngre, og flere andre familiemedlemmer har også slitt med talevansker. I denne hoveddelen får man altså i større grad ta del i familiens rolle knyttet til besvimelsen. Den tredje og siste hoveddelen, «Logopeden», skildrer hendelsen fra et

logopedisk perspektiv. Hendelsen på scenen i Litteraturhuset blir nok en gang gjentatt, men her legges det særlig søkelys på talevansker og vanskelige ord. Her får man vite at Lars Petter ble henvist til logopeden, Anders, etter at han besvimte på scenen, og i denne delen får man dermed ta del i disse timene hos logopeden. Sveen skriver blant annet: «[...] jeg spør om en henvisning til logoped» og «Da jeg kommer opp på kontoret til logopeden, føler jeg meg plutselig letta» (Sveen, 2022, s. 189-190). I denne hoveddelen får man også ta del i situasjonen når Lars Petter endelig skal fortelle barna sine at han stammer, hvor han også får vite at eldstegutten hans stammer uten at Lars Petter selv var klar over dette.

Noe av det mest fremtredende i forhold til bokas tre hoveddeler er den store bruken av gjentakelser. Gjentakelser kan ha effekter på leseren, og Keen (2007, s. 95) hevder at repetisjoner og hull i fortellinger har en tendens til å fremme empatiske reaksjoner, da det både har en sterk emosjonell effekt på historiens og hovedpersonens karakterisering. Det vil si at leseren får identifisert historien/hovedpersonen på en dypere måte. Kjernes scenen, som skildres gjennom de tre hoveddelene, blir ofte, i motsetning til tilbakeblikkene, gjentatt flere ganger i disse delene. Eksempelvis de to første hoveddelene med samme innledende setning: «Klokka seks onsdag 13. oktober 2021 parkerer jeg bilen i Uranienborgveien i Oslo» (Sveen, s. 10 & 102). Den siste hoveddelen starter med en relativ lik setning, men denne gangen får leseren vite mer om tidsperspektivet: «Klokka seks på kvelden, onsdag 13. oktober 2021, parkerer jeg bilen i Uranienborgveien i Oslo» (Sveen, 2022, s. 182). De repeterende setningene, skrevet i presens, gjør at leseren plasseres på nytt i den samme situasjonen. Den innledende setningen i den siste hoveddelen, understreker en utvikling, en fremdrift av hendelsen. Videre i de ulike delene, blir også andre elementer gjentatt. Noen ganger er gjentakelsene ordrette, slik som når Sveen skildrer besvimelsen i de tre hoveddelene på samme måte: «Og så blir alt svart» (Sveen, 2022, s. 11, 103 & 184). Andre ganger er gjentakelsene relativt like, men ikke helt ordrette. Sveen skriver blant annet i den andre hoveddelen: «Jeg lener meg svakt forover, ingen må se hjertet banke, jeg er så tynn, jeg vet det er mulig å se det, gjennom skjorte, også på avstand (Sveen, 2022, s. 103). I den tredje hoveddelen kommer den lignende skildringen nok en gang når Sveen skriver: «For at ingen skal se hvordan hjertet hamrer under skjorta, bøyer jeg meg svakt framover» (Sveen, 2022, s. 183). På den ene siden kan man si at gjentakelsene gjerne gjør at nåtiden kan oppfattes som litt monoton og kjedelig, da leseren ofte får presentert de samme gjentatte beskrivelsene. På den andre siden, derimot, bidrar de ulike perspektivene, plottet, til å skape en utvikling i hendelsen. Utviklingen er et resultat av at leseren får presentert flere innganger/perspektiver

til én og samme hendelse/handling. Dette vil i følge Nünning (2018) ha en positiv funksjon på å skape følelsesmessige reaksjoner, da det blir skapt en dypere og nærere relasjon til både hovedperson og situasjon. I følge Keen kan dette ha en affektiv virkning, da hun hevder empatiske følelser fort kan forsvinne. Gjentakelser og bruk av ulike perspektiver som inngang til samme handling, kan bidra til å motvirke dette. Keen (2007, s. 35) skriver: «Perhaps repeated entrances into fictional worlds must occur to benefit the developing mind». Også Lothe (2003, s. 99) er enig i denne påstanden, da han hevder at narrativ repetisjon bidrar til å tydeliggjøre en viktighet, og repetisjonen av nåtiden vil med dette derfor tiltrekke seg stor oppmerksomhet.

De tre hoveddelene består som tidligere nevnt av kapitler som både skildrer nåtiden og hendelser fra fortiden, og det som skiller dem fra hverandre er omstendighetene, perspektivet, det vil si vinklingen på handlingen. Det kan virke som om Sveen svarer indirekte på den anakrone oppbygningen i boka når han skriver: «Rekkefølgen forandrer seg, noe jeg trodde kom først, kom senere, og det som kom senere, kom lenge, lenge før, jeg har bare ikke sett det fra denne vinkelen, i dette lyset før» og «Det er så mye som flytter på seg, jeg greier ikke å holde alt fast» (Sveen, 20220, s. 140 og 141). «Rekkefølgen forandrer seg [...]» kan både være et symbol på hukommelsestap, og det kan vise til Lars Petter som har fortrenget vonde og vanskelige ting som har skjedd tidligere i livet hans. Anakronien er med på å forsterke dette motivet. Samtidig kan det oppfattes som om han arbeider med å sette sammen et narrativ gjennom at han skriver en fortelling om stamming som ikke helt har funnet sin form enda. Den siste setningen i sitatet ovenfor «[...] jeg har bare ikke sett det fra denne vinkelen, i dette lyset før», bidrar til å understreke et komplekst problem som går ut over flere relasjoner og situasjoner. Strukturen og gjentakelsene i boka bidrar til å tydeliggjøre dette. Samtidig bidrar det til at leseren får en følelse av Lars Petters økende selvinnsikt. Samtidig kan man si at den anakrone fremstillingen bestående av flere gjentakelser kan være av symbolsk betydning. På den ene siden kan man si at tankene til Lars Petter gjerne er fylt av bekymringer og ulike engstelige følelser som holder på å spise han opp. Den anakrone og gjentakende strukturen kan derfor kan være et symbol på følelsen av å miste kontrollen. På den andre siden kan man si at den anakrone strukturen kan oppfattes som en skildring på, eller som et symbol på talevansker (stamming), da det kan assosieres med Lars Petter som hopper over ord og setninger som han ikke klarer å si. Man kan dermed si at den anakrone oppbygningen reflekterer gjentakelsen i et forsøk på å gjenspeile talevanskene.

5.3.1.1. Kapittel 82: Et skjult sammendrag av bokas handling

På grunn av fortellingens plott og ulike perspektiver som virker inn i hverandre, fremstår strukturen tydelig som dynamisk (bevegelig). Dette fordi boka både veksler mellom ulike hendelser som virker inn i hverandre. De ulike tilbakeblikkene, *livshistoriene*, skaper utfyllinger som gjør at historien blir mer og mer helhetlig jo lenger man kommer ut i boka, da leseren får presentert flere utfyllinger til kjernehendelsen. Tilbakeblikkene, utfyllingene, bidrar altså til at leseren får sett hvordan og på hvilken måte hovedpersonens stamming både utvikler seg over tid, og utover forskjellige relasjoner. Avslutningsvis, i bokas nest siste kapittel, skjer det en endring i denne dynamiske utviklingen som ellers har preget boka. Her forekommer også en endring i struktur og fortellermåte/skrivestil. I dette kapitlet får leseren presentert ett kapittel som kan oppfattes som et kort handlingsreferat av den kjernemessige handlingen (nåtiden, hendelsen på scenen i Litteraturhuset). Også dette oppsummerende kapitlet starter med den samme repetitive setningen som ble presentert ovenfor som innleder hver av de tre hoveddelene i boka. Kapitlet tilføyer i hovedsak ikke noe nytt, men det skaper en tydeliggjøring, eller en bekreftelse av hvilken hendelse forfatteren anser som hovedsekvensen/hovedplottet i boka. I dette kapitlet blir kjernehendelsen både skildret uten tilbakeblikk, og uten særlige detaljerte beskrivelser. Dette oppsummerende kapitlet fremstår i stor grad som et samlet resonnement, hvor det viktigste i boka fremstilles som en oppsummerende og klar historie, uten noen preg av forstyrrelser. Vestrheim (2018, s. 161) hevder at fortellingens klarhet er et resultat av dens korthet, og fortellingens evne til overbevisning er avhengig av at teksten er kort og presis. På den måten kan man derfor si at det avsluttende kapitlet som er preget av et kort og presist innhold, kan virke som å være et språklig grep Sveen tar for å gjøre leseren bevisst på betydningen, funksjonen og effekten av utfyllingene som tilbakeblikkene gir. Tilbakeblikkene gir blant annet uttrykk for de sterke følelsene som Lars Petter føler på, samtidig som de gir assosiasjoner til at han er utsatt for et traume. Det oppsummerende kapitlet kan gjøre leseren mer forståelsesfull ovenfor verdien i tilbakeblikkene, og hvilken verdi som ligger i deres tilføyelse til historien. De bidrar blant annet til å gjøre historien enda mer nær og personlig. Det at forfatteren har valgt å avslutte boka med et slikt kapittel bidrar også til å gjøre leseren enda mer reflektert, og kanskje leseren innser at det ikke er selve innholdet i tilbakeblikkene i seg selv som er viktige, men heller deres relevans og påvirkning på nåtiden. Samtidig kan dette oppsummerende kapitlet oppfattes som bekreftelse på at han har funnet det fullstendige narrative, helheten i historien sin.

5.3.2. Epigrafer

Epigrafene som forekommer i boka, er en del av dens oppbygning og struktur. De kan bli sett på som såkalte innskifter eller motto. Epigrafene blir ofte satt som egne kapitler og de forekommer som regel før hvert eneste kapittel. Man kan si at flere av epigrafene fungerer som korte symbolske narrasjoner som viser til en større helhet. Epigrafene styrer leseren og plasserer det største fokuset over på emosjonene, og ikke de enkelte hendelsene som gjerne også har en tilknytning til epigrafene. Innskriftene er oppmerksomhetsstyrende, da de både styrer tankene og fungerer moralsk styrende for hva som videre skjer i boka. Dette finner vi flere eksempler på i boka, blant annet i kapittel 8 som består av en epigraf fra Jon Biden: «But, you know, I haven't stuttered in so long that it's hhhhard for me to remember the specific ... What I do remember is the feeling» (Sveen, 2022, s. 27). Vi kan dra slutninger mellom epigrafen og Lars Petters følelser, da det neste kapittelet i all hovedsak handler om Sveen som skildrer de negative følelsene som stamming medfører, og han beskriver dette med detaljerte og sterke skildringer. Han beskriver følelsene som: «Frykten for å stamme blir fort sterkere enn lysten til å snakke». Epigrafene blir brukt som en form for innledning eller en såkalt introduksjon til hva leseren kan forvente seg i de følgende kapitlene. Man kan derfor si at de har en strukturell påvirkning på bokas oppbygning, da de implisitt presenterer kapittelets innhold. De bidrar også til å skape en bestemt stemningsfull tone som leseren utsettes for. Vestrheim hevder at patosappellen blir rørt når leseren blir utsatt for et visst alvor. Samtidig vekker man følelser når fremstillingen av situasjonen fremstår som livaktig (*enargeia*). Ifølge Vestrheim innebærer dette «[...] at hendelsene snarere synes å bli fremvist enn fortalt», for eksempel ved bruk av direkte tale og gjenkjennelige visuelle detaljer» (Vestrheim, 2018, s. 113). Flere av epigrafene, slik som for eksempel epigrafen ovenfor, benytter av en slik direkte tale. Det muntlige språket gjør både teksten og budskapet mer levende og nært.

Slik jeg nevnte tidligere, fungerer flere av epigrafene som symbolske narrasjoner. De har ulike betydninger og hensikter, og de opptrer enten som indirekte, detaljerte beskrivelser, eller som korte fortellinger. Noen av epigrafene består likevel av et lengre innhold. Disse epigrafene er i større grad mer omfattende og detaljerte, samtidig som de også er mer tydelige og direkte i forhold til hva de betyr og hvilken betydning de har i boka. Dette finner vi blant annet eksempel på i kapittel 61, i en epigraf fra Charles Van Riper:

(...) bring your stuttering into the open, to let I be seen and heard rather than concealed as though it were a dirty shameful thing rather than a problem that you are trying to

solve. How can you possibly know what you have to change it you refuse to look at it? Aren't you tired to the bone of all this running away and hiding? (Sveen, 2022, s. 176).

Epigrafen fremstår i all hovedsak som et motto som uttrykker en form for skjult veiledning som består av oppfordringer og anbefalinger i forhold til hvordan Lars Petter skal fungere og håndtere det som er vanskelig. Fra et retorisk perspektiv, kan man si at epigrafen inneholder retoriske spørsmål: «How can you possibly know what you have to change it you refuse to look at it? Aren't you tired to the bone of all this running away and hiding?» Disse spørsmålene kan man si rettes mot hovedpersonen i boka, Lars Petter, men man kan og argumentere for at de kan rettes mot leseren av teksten, dersom leseren føler seg emosjonelt berørt av de tankene og følelsene som fremlegges i epigrafen ovenfor. Dette har en følelsesmessig effekt, da Kjeldsen (2009, s. 207) hevder at: «Bruken av retoriske spørsmål virker aktiviserende fordi tilhørerne tvinges til selv å søke svaret på talerens spørsmål. Samtidig virker det retoriske spørsmålet fellesskapssamlende». Det innebærer at det retoriske spørsmålet vil av leseren oppfattes som en direkte henvendelse. Dette skaper engasjement, da det tvinger leseren til å respondere emosjonelt eller reflekterende.

De fleste epigrafene er ikke skrevet av forfatteren selv, men av andre kjente personer. Likevel finner man også eksempel på en epigraf, ett motto fra forfatteren i kapittel 51 som virker innledende til de neste kapitlene. Sveen skriver: «Går det an å stamme uten at foreldrene merker det? Nei, jeg tror ikke det. Jeg kan ikke forstå hvordan det er mulig. Kan en av foreldrene stamme, uten at barna vet om det?» (Sveen, 2022, s. 145). Ottar (1997, s. 108) hevder at: «Dessutan er mottoet skilt frå hovudteksten ved at det er henta frå ein annan tekst, sjanger, tid eller emne enn det teksten gjeld, elle ved at det er eit sitat utan vidare forklaring. Å sitere seg sjølv i eit motto ville vere å bryte med dette mønsteret». Mottoet i kapittel 51, skiller seg fra resten i forhold til at det kommer fra Sveen selv. Dette skaper gjerne en større nærhet mellom mottoet og hovedteksten, noe som igjen kan føre til at leseren også føler på en større nærhet til fortellingen. I tillegg består mottoet av en monolog som Lars Petter har med seg selv. Dette retoriske grepet, *ethopiia*, skaper en form for karakterisering og levendegjøring som følger av bruken av dialoger og/eller monologer (Vestrheim, 2018, s. 216).

Man kan også si at epigrafene kan ha en strukturell funksjon med tanke på å påvirke bokas tempo. Epigrafene skaper en dyp refleksjon blant leseren som følge av at leseren må

reflektere over epigrafenes tilknytning og assosiasjon til Lars Petters egen historie. Dette har en retorisk kraft, da Kjeldsen (2009, s. 226) hevder at «[...] den emosjonelle appellen [...] ... er basert på refleksjon». Det innebærer at leseren ikke kun reflekterer over forholdet mellom epigrafene og historie i boka, men man reflekterer også over epigrafens betydning i eget liv. Ifølge Kjeldsen (2009, s. 226) blir vi «[...] grepet av følelser som vi kjenner fra oss selv». Det vil si at tempoet påvirkes som et resultat av at leseren både reflekterer over den emosjonelle appellens betydning for historien, og for eget liv. Et roligere tempo kan skape dypere refleksjoner og tolkninger, og dette bidrar til å aktivere leserens empatiske følelser (Keen, 2007, s. 94). Samtidig bidrar epigrafene også til å gjøre leseren bevisst på omfanget av mennesker med talevansker, og leseren får sett hvordan disse vanskene har en negativ påvirkning på hvordan man føler seg. Dette kan skyldes et ønske om å normalisere slike skjulte lidelser ut fra å skape et fellesskap, og å gjøre leseren bevisst på egne verdier og holdninger rundt personer som opplever slike handikap. Tolkningene og refleksjonene som følger med dette er derfor med på å roe ned tempoet i boka, og dette skaper et større rom for en dypere emosjonell forståelse og reaksjon.

Epigrafene har en bestemt hensikt og er av retorisk verdi. Samtidig som å ha en påvirkning på tempoet i boka, kan epigrafene også være en del av logosargumentasjonen. Ifølge den klassiske retorikken er logosargumentasjonens «[...] formål å vise at vår egen fremstilling av saksforholdet er sann [...]» (Vestrheim, 2018, s. 124). Argumentene taler til fornuften (logos) hos tilhørerne (Solhjell, 2001, s. 54). Retorikken skiller mellom ulike former for logosargumentasjon: eksempel og enthymem (Vestrheim, 2018, s. 125). *Enthymemer* er, i motsetning til eksempler, urene argument. Man kan si at epigrafene i boka skaper enthymem, da de fungerer som hjelp og støtte. Enthymemene som forekommer av epigrafene har en veldig kraftfull retorisk effekt, da Sveen benytter seg av dette for å vise til stammings normalitet og at leseren dermed ikke kan ta feil av hans egne subjektive følelser. Samtidig kan man si at epigrafene som hjelper leseren til å tolke de påfølgende kapitlene, fungerer som ledende argumenter hvor leseren finner argumentets betydning i selve teksten/handlingen. Epigrafene har en argumentativ virkning, og de kan skape enthymem. Samtidig kan man si at de også kan fungere som det retorikken omtaler som *vitner*. Vitner er ett av retorikkens overtalelsesmidler og Vestrheim (2018, s. 75) definerer det som: «Vitner er utsagn som fremmer talerens sak, uavhengig av om de er kommet frem i sakens anledning eller ikke», mens han beskriver de nyere vitnene som: «[...] kjente personer som har felt en dom i en sak [...] som her får autoritet fra en person som publikum antas å respektere». Det viser seg altså

at epigrafene gjerne kan fungerer som såkalte *vitneutsagn* fra kjente *vitner* hvor hensikten er å oppnå større troverdighet. Epigrafene, som gjerne kommer fra kjente personer som også stammer, men som man gjerne ikke visste om stammet fra før, har en sterk emosjonell kraft på leseren. De skaper en form for argumentasjon i forhold til at Sveen baserer seg på slutninger om at flere anerkjente personer også opplever talevansker. Fra et retorisk perspektiv, kan man gjerne assosiere disse personene som det Vestrheim (2018, s. 90) omtaler som *name-dropping*, og han beskriver dette som: «[...] der man skaffer seg autoritet ved å vise til alle de viktige menneskene man kjenner [...]». Dette hevder Vestrheim (2018) fungerer som en form for argumentasjon der det blir tydelig uttrykt at man både taler for seg selv, og flere andre. Samtidig bidrar dette til å skape en tekst som får et sterkere troverdighetsstempel. Man kan også knytte sitatene fra kjente personer til det Keen omtaler som *ambassadorial strategic empathy*. Keen skriver: «Ambassadorial strategic empathy addresses chosen others with the aim of cultivating their empathy for the in-group, often to a specific end [...]» (Keen, 2007, s. 170). Fra et retorisk, følelsesmessig perspektiv kan man si at dette er med på å skape en følelse av fellesskap og samhold. Dette skaper positive følelser hos leseren. Fra et affektteoretisk perspektiv som utfylles ved hjelp av retorikk kan man med dette si at entymemene bidrar til å skape anerkjennelse, og er med på å normalisere stamming som sosialt fenomen i samfunnet. Dette kan påvirke leseren til å få empati med personer med skjulte handikap eller andre skjulte psykiske lidelser.

5.3.3. Faktaopplysninger

Faktaopplysninger er en del av hvordan boka er bygd opp. Disse opplysningene forekommer både som del av selve handlingen, men også som selvstendige kapitler. Likevel kan man si at disse kapitlene fungerer som utfyllinger til de narrative kapitlene. Faktaopplysningene gjør at det oppstår et brudd i det fortellerperspektivet som Sveen ellers benytter seg av i resten av boka. Det oppstår altså et skille, en motsetning, i forhold til det å være subjektiv, fremstille seg selv og egne erfaringer/opplevelser, og det å presentere faktarelatert informasjon.

Ett eksempel fra boka hvor Sveen benytter seg av faktaopplysninger finner vi i et sitat hvor han henvender seg til forskning om hvordan stamming oppleves for de stammede. Han skriver:

Flere studier har også vist at vi som stammer blir sett på som sjenerte, nervøse, engstelige, tilbaketrukne, selvbevisste, anspente, nølende, flaue, innadvendte og

usikre. Og vi blir regnet som mindre attraktive, mindre kompetente eller intelligente av kollegaer i samme yrke som oss, og naturligvis uegnede i yrker som krever mye snakking. (Sveen, 2022, s. 21-22)

Sveen ønsker å røre patosappellen ved å appellere til leserens følelser, ved å presentere flere negativt ladde ord og væremåter forbundet med stamming. Forfatteren leder leseren i en bestemt stemningsfylt retning som gir et nært bilde av hvordan personer som stammer *føler at de blir oppfattet*. De følelsene som fremstilles etter slike argumenter som fører med disse faktaopplysningene, vil dermed fremstå som mer kraftfulle for leseren, da det følelsesmessige taleproblemet i større grad blir presentert og kontekstualisert. Dette gjør at leseren kan bli empatisk, sympatisk og medlidende. Ved å benytte faktaopplysninger som en del av bokas struktur, oppnår Sveen at leseren får presentert et realistisk bilde av situasjonen som også samsvarer med de erfaringene som Sveen skildrer i boka.

I likhet med epigrafene, kan man si at også faktaopplysningene fungerer som argumenter som støtter resten av handlingen. Faktaopplysninger og eksempler regnes i hovedsak som en del av retorikkens *logos*, men disse kan også ha en viktig effekt på retorikkens *patos*, da de bidrar til å realisere de følelsene som Sveen fremstiller. Vestrheim (2018, s. 124) hevder at *logos* «[...] har til formål å vise at vår egen fremstilling av saksforholdet er sann [...]».

Faktaopplysningene gir leseren en antydning om at boka i stor grad veksler mellom *logos* og *patos*, og dette kan ha en god effekt på å påvirke og bevege leserens følelser.

Helt i slutten av boka finner man en egen, selvstendig avsluttende del som strekker seg utover én side, hvor stamming både blir definert og forklart. Sveen har selv ikke skrevet denne delen, og det regnes heller ikke som en del av den kjernemessige narrasjonen. Sveen refererer til logopedene Hilda Søndsterud og Karoline Hoff som blant annet skriver:

Stamming er en talemotorisk vanske som innebærer en ufrivillig stopp av lyd eller luft hos den som snakker» og «Stamming kan for mange være en veldig kompleks og uforutsigbar vanske. Den oppleves og opptrer svært ulikt fra person til person, fra situasjon til situasjon, og forandrer seg på forskjellig vis gjennom ulike faser i livet. (Sveen, 2022, s. 240)

Her viser Sveen til bevis i form av ekspertutsagn. Det siterte ekspertutsagnet som sier noe om hvor utfordrende stamming kan oppleves, kan skape empati, da det skaper en mangfoldig oppfatning som kan oppleves som nært, sårt og sterkt for leseren. Derimot, kan det også ha en

motsatt effekt i form av å skape avstand. Denne avstanden skyldes møtet mellom den vitenskapelige diskursen som forekommer i ekspertutsagnene, og den ellers subjektive fremtoningen, hvor det er personlige opplevelser og erfaringer som preger narrasjonen i boka. Den objektive fremtoningen som oppstår i faktaopplysningene, gjør at hovedpersonen heller blir beskrevet og sett utenfra. Dette blir sett på som et avvik fra det personlige perspektivet som bidrar til å skape et tett bånd mellom leser og hovedperson. Denne form for argumentasjon som fører med faktaopplysningene, er et retorisk grep som har en god påvirkning på leseren. Fra et retorisk perspektiv er man opptatt av at handlingen må inneholde argumentasjon som gir informasjon for at den skal være funksjonell (Kjeldsen, 2014, s. 14). Samtidig kan man si at faktaopplysningene som medfølger, kan fungere som appeller til fornuften. Det vil si at fornuften styrer hvordan man reagerer på det som blir sagt, og på denne måten også ha en viss påvirkning på hvilke følelser vi reagerer med (Kjeldsen, 2014, s. 100). Ved å avslutte boka med en eget, faktarelatert del om stamming oppnår Sveen at patosappellen også står sterkt i etterkant av boka. Dette er et viktig retorisk grep for å sikre seg at historien setter empatiske spor i leseren etter at man har lest, da følelser som berører patos-appellen gjerne er kortvarige. Vestrheim hevder at avsluttende appeller som berører leserens følelser blir vanligvis benyttet for at følelsene «[...] kan fortsette å gjøre sin virkning etter at talen er slutt» (Vestrheim, 2018, s. 79). Samtidig bidrar denne utradisjonelle slutten til å skape ettertanke og refleksjon knyttet til vår egen bevissthet.

5.3.4. Oppsummering av bokas struktur og oppbygning

Vi har nå undersøkt bokas struktur og oppbygning, som er sammensatt av flere narrative og strukturelle grep. Disse strukturelle grepene (anakronisme, gjentakelse, epigrafer og faktaopplysninger) som vi har undersøkt, viser seg å ha en følelsesmessig virkning på leseren som følge av at de blant annet skaper større interesse for å lese videre. I analysen av bokas struktur og oppbygning har det oppstått et tydelig skille mellom Keens affektteori og retorikken. Mens retorikken gir uttrykk for at strukturen skal være tydelig, klar og lett å følge, hevder affektteorien at en anakronisk fremstilling bidrar til at det viktigste i boka også får mest oppmerksomhet. Dette gjør at det som får mest oppmerksomhet, også har lettere for å få leserens empati. Dersom man ser på bokas struktur og oppbygning i lys av at de to teoriene utfyller hverandre, kan man likevel hevde at den anakronistiske strukturen både oppleves som klar og tydelig, samtidig som det er emosjonene i de ulike hendelsene som markerer seg best. Den anakronistiske strukturen virker dermed som å ha en motsatt effekt enn det retorikken hevder, da den i større grad gjør leseren engasjert og fokusert i den videre lesningen.

Gjentakelsene og veksling av tidsperspektiv (nåtid og fortid), bidrar til å fremheve inntrykket om at hovedpersonen lever i et traume hvor han ikke klarer å gi slipp på enkelte hendelser. Funksjonen av gjentakelsene virker ikke som å være å fremheve en spesiell hendelse, men heller å fremheve følelsenes plass og makt på disse hendelsene. Epigrafene styrer leseren, da de bidrar til å plassere leserens fokus vekk fra hendelses innhold og retter heller fokuset over på de negative emosjonene i de ulike situasjonene. De negative følelsene som flere ganger kommer til uttrykk her som et resultat av anakroni, gjentakelse og epigrafer, har stor affektiv virkning på leseren i form av å skape medfølelse og empati.

De ulike strukturelle grepene skaper dybde, refleksjon og sammenheng, da de bidrar til å utvikle historien med flere perspektiver slik at leseren får sett historien fra flere sider. Samtidig kan man si at bokas oppbygning og struktur også står i samsvar med motivet i boka, *fremstillingen av en ufullstendig sammensatt person*. Sammenfattende kan man si at den komplekse sammensetningen av en anakronistisk og meget strukturell fremstilling av en historie, kan oppfattes som å være et språklig bilde på hovedpersonen, som virker som et svært komplekst menneske.

5.4. Analyse av innhold, form og uttrykksmåter

Jeg kommer i denne delen av oppgaven til å undersøke boka på et mer detaljert innholdsmessig nivå. Det innebærer en analyse, en undersøkelse av både innhold, form og uttrykksmåter. I første omgang kommer jeg til å ta for meg kjerneinnholdet i boka, hendelsen som utgjør nåtiden. Deretter tar jeg for meg hver av de to tilbakeblikkene, militæret og barndommen. Epigrafene som fungerer som innledninger til de ulike hendelsene, kommer også til å bli analysert dersom de implisitt eller eksplisitt sier noe om den konkrete hendelsen som analyseres. I analysen av de ulike hendelsene, kommer jeg til å gjøre en samlet analyse av både det innholdsmessige, og det formmessige. Etter å ha analysert innhold, form og uttrykksmåter i de tre hendelsene, kommer jeg til å gjøre en samlet konklusjon av disse for å prøve å gjøre rede for den retoriske og affektmessige virkningen av innhold, uttrykksmåter, og den følelsesmessige effekten av forholdet mellom disse.

5.4.1. Kjernesenen

Jeg har omtalt hendelsen som utgjør kjernen i boka som «Besvimelsen på scenen i Litteraturhuset». Denne hendelsen handler i korte trekk om hovedpersonen, Lars Petter, som sliter med stamming, og som besvimer på scenen i Litteraturhuset. Lars Petter er invitert til

Litteraturhuset for å si noe om forfatteres rolle og ansvar i forhold til klimakrisen. Han er nervøs, nervøs for å stamme, men han har likevel kontroll. Plutselig sier både kroppen og stemmen stopp, og Lars Petter besvimer mens han står på scenen.

Vi befinner oss nå i begynnelsen av boka. Her blir måten å fortelle på etablert, og den følelsesmessige tonen og stemningen blir satt. Det første kapittelet i boka består av en epigraf fra Marilyn Monroe. Epigrafen gir oss en pekepinn på hva det neste kapittelet kommer til å omhandle. Sveen siterer følgende fra Monroe:

In fact, one time they were doing a..eeh..eeh.. I had a small part in a movie, and...
aaah... assistant director came in and he yelled at me. Oh, he talked awful, and he ...
And, so, I... When I got into the scene, I instead of my lines, wo-wo-wo-wo... The
director came up to me, furious, and said: You don't stutter! I said: That's what you
think. (Sveen, 2022, s. 9)

Man kan si at epigrafen fungerer som en *narratio*, en kort fortelling som beskriver en bestemt situasjon (Vestrheim, 2018, s. 160-161). Epigrafen benytter seg både av et muntlig, og visuelt språk: «a..eeh..eeh..» og «wo-wo-wo-wo». Språket skaper levendegjørende beskrivelser av stamming som fenomen og problemene som dette medfører. Retorikken skiller mellom følelsesappeller basert på *naturlig sympati* og *direkte kommunikasjon av følelsen* (Kjeldsen, 2009, s. 226). Det muntlige og livaktige språket i epigrafen ovenfor baserer seg på en direkte kommunikasjon av følelsen, da det blir skapt en direkte kommunikasjon mellom leseren og situasjonen som blir beskrevet. Fra et retorisk synspunkt er stilistiske og språklige virkemidler retoriske grep som fanger leserens interesse (Kjeldsen, 2014, s. 14). De detaljerte beskrivelsene bidrar til at epigrafen er med på å utsette leseren for en bestemt tone eller stemning. Samtidig bidrar de til å tvinge leseren til refleksjon, noe som igjen er med på å lede de inn i en viss sinnsstemning. Epigrafen ovenfor er på den ene siden med på å si noe om normaliteten av skjult stamming. På den andre siden, derimot, kan man si at epigrafen understreker hvor lett det kan være å skjule stammingen, og hvordan talevansker fort kan bli undervurdert eller ikke forstått. Epigrafen tematiserer gjerne det å føle at man ikke blir forstått eller akseptert for den man er, og det er gjerne dette Sveen ønsker å poengtere. Mange kan gjerne kjenne seg igjen i dette, og man kan derfor si at leseren kan bli emosjonelt rørt på grunn av denne likheten som oppstår ved at man deler lignende erfaringer. På den andre siden derimot, finnes det også lesere som verken har talevansker eller kjenner seg igjen i det å føle seg misforstått. Da kan man si at epigrafen kan fungere som en form for skjult argumentasjon

som kan rettes mot alle lesere, og som argumenterer for at man må være mer åpen for å sette oss inn i skjulte sykdommer. Ifølge retorikken kan dette bidra til å gjøre noe som kan oppleves som fraværende, til nærværende, og dette er med på å påvirke de emosjonelle forholdene (Kjeldsen, 2009, s. 176).

Neste kapittel, kapittel 2, opptrer som leserens første møte med bokas nåtid. Lars Petter er på vei til Litteraturhuset. Sveen skriver:

Da jeg går de få hundre meterne bort til Wergelandsveien, begynner jeg å bruke teknikkene mine. Jeg prøver å puste med magen. Inn gjennom nesen, ut gjennom munnen. Holder hendene opp foran meg, ser på dem, prøver å få dem til å slutte å skjelve, prøver å få kontroll. Vanligvis får jeg det til, men det er noe som ikke faller på plass. Dunkingen i brystet har spredd seg til hele kroppen, en rytme som slår ut i fingrene, inn i ørene. Da jeg åpner munnen og sier noe til meg selv, er stemmen svak, spinkel, og ordene stopper opp, hakker og skurrer (Sveen, 2022, s. 102).

Sitatet ovenfor har et skjønnlitterært preg. I følge Keen (2018, s. 134) har leseren lettest for å oppnå empati når teksten fremstilles fiktiv, da man i større grad har evne til å leve seg inn i situasjonen. Empati er et resultat av å bli overbevist ved hjelp av følelser og affekter. Ifølge Vestrheims (2018, s. 124) retoriske synspunkt avhenger dette av at fortellingen fremstilles ved bruk av skjønnlitterære grep. Det skjønnlitterære preget fremtrer som et resultat av at situasjonen blir nøye beskrevet. Dette går under det Keen omtaler som karakteridentifikasjon, da både den bestemte situasjonen og Lars Petter sine følelser blir detaljert skildret. Vestrheim (2018, s. 162) hevder at «Detaljer har en funksjon hvis de bidrar til klarhet og troverdighet, eller hvis de kan brukes i den påfølgende argumentasjonen; hvis ikke er de overflødige». Utdraget inneholder flere virkemidler som gjerne har en effekt på leserens empatiske reaksjoner. Hendene som skjelver, dunkingen i brystet og den svake stemmen som hakker og skurrer er en del av karakteridentifikasjonen og skildringen av følelser. Levendegjørende skildringer av negative følelser og tilstander er dermed ett av virkemidlene som blir brukt for å skape en realistisk fremstilling av en virkelig situasjon. Kjeldsen (2009, s. 267) hevder at «slike verbale beskrivelser gir tilhørerne en fornemmelse av å se personer, steder og hendelser med egne øyne. De skaper *evidentia*». Slike fremstillinger, *evidentia*, er en del av retorikkens affektfigurer (Vestrheim, 2018, s. 215). Beskrivelsene består av negativt ladde ord og setninger som skildrer de intense følelsene som Lars Petter føler på både innvendig og utvendig. Fra et affektteoretisk perspektiv vil skildringer av negative følelser ha lettere for å

vekke empati og medlidenhet (Keen, 2007, s. 13). Samtidig vil for mye skildringer av karakterens indre sinn også kunne virke mot sin hensikt. Keen (2007, s. 96) skriver: «[...] sometimes the potential for character identification and reader's empathy *decreases* with sustained exposure to a particular figure's thought or voice». Det retoriske begrepet *elocutio* er et uttrykk for hvordan forfatteren uttrykker seg i teksten (Solhjell, 2001, s. 58). Fra et retorisk perspektiv er slike stilistiske og språklige grep helt avgjørende for at språket skal virke levende og overbevisende (Kjeldsen, 2009, s. 195). Samtidig kan det også føre til overflødighet og forstyrrelse. Denne forstyrrelsen kan være et resultat av at teksten får et overflødig, et fiktivt preg. Slike detaljerte, livaktige beskrivelser kan ha både en affektiv virkning dersom de brukes på riktig måte, men de kan også gå ut over det som er passende og nødvendig. Det detaljerte språket kan føre til at leseren faller av og mister fokus. Likevel kan man si at bokas omstendighet gjør at den krever et levende språk for å oppnå størst mulig emosjonell påvirkning, da de detaljerte beskrivelsene og billedlige uttrykkene gir leseren en dypere innsikt og forståelse for situasjonen som Lars Petter står i.

Utdraget ovenfor inneholder også en metafor: «[...] en rytme som slår ut i fingrene, inn i ørene». Rytmen kan assosieres med hjerterytmene eller hjerteslag, og kan vise til ubehagelig følelser som forplanter seg og trår frem i flere deler av kroppen, og som både har en fysisk og psykisk kraft. Det kan vise til intense, indre emosjoner som utspiller seg i Lars Petters kropp, og det symboliserer den indre kampen han står i og som han prøver å bekjempe. Denne stilistiske språkbruken som metaforen er et resultat av, kan føre til at følelsene som fremlegges, oppfattes som ekte (Kjeldsen, 2009, s. 225). Det språklige uttrykket tilfører altså beskrivelsene noe livaktig som gjør at leseren i større grad kan oppleve situasjonen med egne øyne (Vestrheim, 2018, s. 113).

I følge Keen kan man oppnå empati i situasjoner eller med personer som både fremstår som like og ulike oss selv. Samtidig blir empatiske reaksjoner skapt som følge av unngåelse, som vil si at man ikke ønsker å bli utsatt for lignende situasjoner som det som fremstilles. Keen hevder at tekster som skremmer leseren mot å havne i uønskede situasjoner er godt rustet til å røre leserens følelser. Keen (2007, s. 71) skriver: «Texts eliciting readers' deeply held fears seem especially successful in provoking empathy». På den ene siden kan man si at det siterte utdraget ovenfor bidrar til å påvirke leserens empatiske emosjoner, da det gjerne dannes en frykt i leseren i forhold til det å befinne seg i den emosjonelle tilstanden som Sveen fremstiller. Det å måtte benytte seg av ulike teknikker for å unngå stamming viser til en

person som gjør alt for å fremstå som en annen person enn det han egentlig er. Lars Petter prøver altså å skjule visse sider ved seg selv ved å benytte seg av ulike teknikker som bidrar til dette. På den andre siden kan man si at sitatet også kan ses på andre måter. Det å møte utfordrende og vanskelige situasjoner krever ofte at man i større grad forbereder seg på det man har i vente. I denne sammenheng kan man derfor si at de teknikkene som Lars Petter benytter seg av, kan ses på som metoder for å håndtere den spesifikke, vanskelige situasjonen.

Sveen forteller om episoden hvor Lars Petter besvimer, og han beskriver det som: «Jeg kikker opp. Det kommer et brus, som fra havet. Jeg åpner munnen, sier noe, men hører ikke min egen stemme. Nå faller jeg, tenker jeg, og prøver å holde fast i talerstolen. Og så blir alt svart». (Sveen, 2022, s. 10-11). Sammenligningen «Det kommer et brus, som fra havet» bidrar til å forsterke og levendegjøre følelsene som Lars Petter sitter med. Retorikken hevder at: «Sammenligninger [...] er en annen måte å fremheve noe og skjule noe annet» (Kjeldsen, 2009, s. 218). Bruset fra bølgene kan vise til at Lars Petter fylles med noe kraftfullt som *feller han*. Dette kan være negative følelser som gjør han overveldet og som resulterer i at han kommer i ubalanse. Man kan tenke seg til at disse følelsene gjerne er frykt, angst og nervøsitet. Ifølge Kjeldsen (2014) blir vi emosjonelt rørt når vi vet årsaken til de følelsene som oppstår. «Jeg åpner munnen, sier noe, men hører ikke min egen stemme» kan skape en tydeliggjøring av årsaken til besvimelsen: *redsel for at noen skal legge merke til stammingen hans*. Konteksten rundt, den intense situasjonen, og følelsen av at hovedpersonen opplever en situasjon preget av angst og panikk, bidrar til at leseren får denne indikasjonen. «Og så ble alt svart» forsterker den hypotetiske årsaken ovenfor, og viser til Sveen som besvimer. Kjeldsen (2014, s. 99) hevder at «uttrykket er innholdet», og det kan vise til at språket gjenspeiler situasjonen som skildres. Dette mystiske avsnittet leder leseren inn i en kald og dyster stemning, og mystikken bidrar til å skape en realistisk og ekte skildring av en intens situasjon.

Lars Petter våkner opp etter at han besvimte og det første han tenker er: «Jeg er ikke avslørt, de har ikke hørt det» (Sveen, 2022, s. 14). Det kan virke som om Lars Petters største bekymring ikke var at han faktisk besvimte, men at folk skulle få med seg at han stammer. Sveen skriver også: «Jeg må få kontroll over meg selv igjen» (Sveen, 2022, s. 38). Sitatet kan både betraktes som et uttrykk for å understreke selvbevisstheten som Lars Petter føler på, og for å beskrive Sveens behov for indre kontroll. Setningen er kort og bastant, og det virker som et slags vendepunkt i hans indre emosjonelle kamp, hvor han etter besvimelsen innser at han ikke hadde like mye kontroll over stammingen som han egentlig trodde. Ved å få kontroll

over seg selv igjen mener han at han må få kontroll over stammingen. Det å ha kontroll virker som å assosieres med å ha kontroll på talen sin. Det kan også virke som om han sammenligner stammingen med følelsesregisteret hans. Hvis han holder stammingen i sjakk, vil han også ha følelsene sine under kontroll. Lars Petters ønske om kontroll kan vise til at han har opplevd visse emosjonelle utfordringer rundt en viss situasjon (panikken for å stamme som førte til at han besvimte), og han ønsker gjerne å få kontroll over stammingen for å få en følelse av at han også har kontroll på sine emosjoner. Selvbevissthet, og det å være bevisst på egne handlinger og følelser er en emosjonell tilstand som kan vekke empati. Keen (2007, s. 93) skriver: « [...] mode of representation of consciousness, may be assumed to contribute to the potential for character identification and thus for empathy ». Det viser til at når leseren føler en nærhet med karakteren og dens tilstander, vil også evnen til å oppnå empati være større.

Lars Petter får dra hjem etter at legen har undersøkt han etter besvimmelser. Han stopper innom Burger King på vei hjem for å kjøpe seg noe mat. Sveen skriver i kapittel 12: «Det er nesten aldri noen der om kvelden, og de som er der, legger knapt merke til en. Det er en fin plass å forsvinne» (Sveen, 2022, s. 37). Setningen formidler følelsene som Lars Petter besitter og fremhever nok en gang det skjulte. «Det er en fin plass å forsvinne» viser til at Lars Petter ønsker å skjule seg selv, heller enn å gå hjem for å møte det som er vanskelig. Ensomhet er en behagelig følelse som Lars Petter i flere situasjoner søker etter. Det kan på den ene siden vise til at han ønsker å forsvinne fra omverdenen. På den andre siden, fra et dypere perspektiv, kan man derimot si at det viser til at Lars Petter ønsker å forsvinne fra problemene sine. Det å være alene og anonym virker som å være midler som hjelper han til å møte det som er vanskelig. Den emosjonelle tilstanden, ensomhet, er en menneskelig tilstand eller følelse som ofte vekker emosjonelle reaksjoner (Sivertsen, 2022). Denne allmenne følelsen vil bidra til å oppnå primitiv empati, da det er en negativ følelse som flere kan kjenne seg igjen i på ett eller annet vis, og dermed også evner å relatere egne følelser til (Keen, 2006, s. 212-214).

Senere i boka, får leseren ta del i når Lars Petter endelig skal fortelle barna sine at han stammer. Han har lenge tenkt på at dette er noe han må gjøre, men han gruer seg til å åpne seg. Han beskriver det som: «Drømmene mine er rop som vekker meg, og når jeg våkner, ser jeg den tomme talerstolen på scenen i Litteraturhuset, og jeg åpner munnen, for det kjennes som noe sitter fast der inne» (Sveen, 2022, s. 210). Metaforen, «Drømmene mine er rop som vekker meg [...]», uttrykker Lars Petters indre sinn hvor han ser tilbake på den skamfulle og

engstelige hendelsen i Litteraturhuset. Den emosjonelle tilstanden skam, er knyttet til følelsen av å opptre utover de normene som samfunnet har satt. Man kan derfor si at Sveen knytter situasjonen til følelsene skam og angst når han appellerer til leserens følelser. Fra et retorisk perspektiv styrker dette patosappellen, da man får ta del i situasjonens konsekvenser, som vil si hva situasjonen fører til (Kjeldsen, 2009, s. 310). Det er tydelig at sitatet også fremstiller et motsetningsforhold mellom drøm og virkelighet. Dette kan vise til at handlingens kjerne, scenen i Litteraturhuset, viser til en situasjon som fortsatt sitter i. Det kan være et symbol på et traume som også påvirker og hindrer Sveen i andre situasjoner. «[...] jeg åpner munnen, for det kjennes som noe sitter fast der inne» kan assosieres med stammingen, det at Lars Petter sliter med å få ut ordene. Opplevelsen av at noe sitter fast i halsen, kan gjerne vise til en følelse av å ikke få puste. Dette gir leseren en antydning om at Lars Petter opplever emosjonelle og sosiale hindringer.

Når Lars Petter endelig forteller barna sine at han stammer, får han også vite at barna allerede hadde oppfattet stammingen hans for lenge siden. Samtidig åpner også eldstegutten til Lars Petter seg opp om hans eget problem med stamming, noe som Lars Petter ikke var klar over at han slet med. Sveen skriver:

Jeg visste ikke dette, sier jeg og hører at jeg gjentar meg selv, som om min uvitenhet er noe som må bli slått fast, registrert, så alle skjønner at jeg virkelig ikke visste. Men det er noe mer, noe annet, for jeg ser på meg selv sitte der og si at det ikke er et problem, ser på meg selv åpne munnen, og ut glir ordene i en jevn rytme, alt som var meg og som likevel ikke var meg, panneluggen på bildet fra første skoledag, kjøkkenbordet hjemme hos mor og far, en rød og blå Transformerrobot jeg ennå husker hvordan man gjorde om til en lastebil. Det slår meg plutselig hvor lett det er å skjule hvem man er, også for sine foreldre. (Sveen, 2022, s. 213)

I dette sitatet får leseren et innblikk i Lars Petters tanker. Skildring av personlige tanker er både et retorisk og et affektteoretisk grep som brukes som realistiske skildringer på de emosjonelle følelsene (Keen, 2007; Kjeldsen, 2009, s. 225). «Alle skjønner at jeg virkelig ikke visste» kan vise til en uviten Lars Petter som prøver å lette på samvittigheten for å føle seg bedre gjennom å oppnå anerkjennelse fra andre. Han har dårlig samvittighet for at hans egne problemer har stått i veien for å se og ta del i sønnens lignende utfordringer. Kanskje Lars Petter har innsett at lidelsen har bidratt til å gjøre han selvopptatt, og dette har gjort at han har oversett sønnen og dermed også utsatt han for det samme som han selv ble utsatt for

som barn, nemlig mangel på omsorg, hjelp og forståelse. Den neste setningen i sitatet ovenfor «[...] og si at det ikke er et problem [...]» gir en antydning om at Lars Petter er bevisst på egne utfordringer, selv om han stadig prøver å overbevise seg selv og andre om at han ikke har et problem. Også sitatets siste setning «Det slår meg plutselig hvor lett det er å skjule hvem man er, også for sine foreldre» indikerer Lars Petters selvinnsikt. Sønnens opplevelse, og sønnen som bryter tausheten er med på å gjøre Lars Petter mer åpen og mottakelig for et problem som han endelig anerkjenner. Når Lars Petter får rede på at sønnen har samme problem virker det som om Lars Petter ser og forstår sitt eget problem på en annen måte, hvor han ser seg selv gjennom sønnen hans. Han får altså ett nytt og åpent syn på det han tidligere ønsket å skjule og fortrenge. I motsetning til resten av boka, finner man her et tilbakeblikk som ikke står for seg selv i et selvstendig kapittel: «[...] alt som var meg og som likevel ikke var meg, panneluggen på bildet fra første skoledag, kjøkkenbordet hjemme hos mor og far, en rød en blå Transformerrobot jeg ennå husker hvordan man gjorde om til en lastebil». Denne setningen viser til minner fra Lars Petter sin barndom som tidligere har vært glemt, men som nå dukker opp igjen. Det kan vise til at alt endelig begynner å falle på plass. Når Lars Petter bryter tausheten og får utløp for alle tankene og følelsene, virker det som om han endelig klarer å slippe av. Ordene som glir ut i en jevn rytme er en klar motsettende forandring av det som tidligere har blitt skildret, og det er et tegn på at ting begynner å ordne seg. «[...] ut glir ordene i en jevn rytme [...]» understreker også bokas budskap, altså at åpenhet bidrar til å løse de fleste vanskeligheter. Man kan si at sitatet tydeliggjør en utvikling i forhold til det som tidligere har blitt uttrykt i boka. Leseren får bevegde seg inn i et nytt emosjonelt rom som i større grad er knyttet til positive tanker og problemløsning (Andersen, 2014). I dette emosjonelle rommet henvender Sveen seg til leserens empatiske følelser på en ny måte. I stedet for å skildre de negative følelsene som utspiller seg i Lars Petters indre, slik som gjort tidligere, skildrer Sveen en situasjon hvor han ser og forstår det problematiske på en ny måte. Fra en affektteoretisk synsvinkel kan man derfor si at det har oppstått en kontrast i boka i forhold til motsetningene som oppstår i Lars Petters følelser (Nünning, 2018, s. 40). Samtidig kan man si at det oppstår en kontrast knyttet til *frykt*. Når han tidligere ikke har hatt *mot* til å bekjempe det han frykter, blir det skapt en utvikling i denne delen hvor han uttrykker *mot* til å kjempe mot det som er vanskelig.

5.4.2. Militæret (tilbakeblikk)

Vi befinner oss nå i kapittel 3. Her oppstår det første bruddet i kronologien. Sveen hopper tilbake i tid og han skriver innledningsvis i kapittelet: «Etter videregående visste jeg ikke hva

jeg ville, jeg søkte meg til infanteriet, havnet i Skjold og sa ja til å dra til Kosovo året etter som en del av KFOR-styrken» (Sveen, 2022, s. 12). Sveen skildrer tilbake til den tiden da han var i militæret hvor han utførte førstegangstjenesten. Tilbakeblikk til militæret er én av de to sekvensene som fungerer som tilbakeblikk til fortellingen. Man kan si at de fungerer som paralleller til hovedteksten, og dette bidrar til å utfylle historien på en dypere måte (Ottar, 1997, s. 121). Sveen skildrer blant annet en episode, en hendelse fra militæret hvor man får opplyst at feltpresten i militæret var en stammer. Sveen skriver:

Han stammet på hvert eneste ord. Først stille, som om han gispet etter luft, og så kom repetisjonene som ble til et ord, ett ord til, og så stille, før gispingen kom tilbake. Det var som en usynlig, mektig kraft prøvde å dra noe ut av den uniformskledd kroppen, og han strittet imot med alt han hadde. (Sveen, 2022, s. 12-13)

De verbale beskrivelsene av hvordan ordene kommer ut, skaper et visuelt bilde som forsterker inntrykket. Samtidig blir det også lettere for leseren å se for seg situasjonen, da den verbale fremstillingen skaper en visuell fremstilling av situasjonen (Vestrheim, 2018, s. 113). Visuelle uttrykk fungerer som avbildninger, og ifølge retorikken påvirker slike avbildninger den emosjonelle virkningen (Vestrheim, 2018, s. 266). Vestrheim (2018, s. 113) hevder at detaljerte skildringer (*enargeia*) forsterker følelsene, da de skaper livaktige fremstillinger. De detaljerte beskrivelsene av hvordan feltpresten stammer skaper et billedlig språk som bidrar til å mer tydelig forståelse av et allerede kjent fenomen. Kjeldsen (2009, s. 217) skriver: «Vi forstår det ukjente gjennom det vi allerede forstår». Selv om stamming er et kjent fenomen for mange, er det likevel få som vet hvordan det faktisk oppleves for den som stammer. Videre kan den usynlige, mektige kraften, som beskrevet ovenfor, være en metafor på emosjoner som fortrenger seg gjennom kroppen enten man vil eller ikke. Slike figurer på følelser omtaler Kjeldsen (2009, s. 226) som *språklige uttrykksmåter for følelser*. Her må leseren selv reflektere seg frem til hvilke følelser det kan være snakk om. *Angst, skam, frykt og ydmykelse* kan være eksempler på følelser som både er kraftfulle, men også usynlige i mange tilfeller. Følelsene blir da en motpol, en hindring, som hovedpersonen konstant prøver å kjempe imot for å overvinne frykten for å snakke. Det innebærer at de negative følelsene skaper et fysisk og psykisk press som ofte overvinner alt annet, selv om man prøver å stritte imot.

Kapittelet avsluttes med Sveen som skriver:

Jeg håpet det ville løsne for ham. [...]. I stedet begynte noen av oss menige å le, en lav, knapt hørbar latter som spredde seg rundt til alle kvadratene med oppstilte, unge menn. Jeg lo med. Jeg lo mens det hamret i brystet og suste i ørene. (Sveen, 2022, s. 13)

Situasjonen som Lars Petter mimrer tilbake til, gir på den ene siden leseren inntrykk om en situasjon som Lars Petter er svært skamfull over. Denne skammen er et resultat av en dobbelthet, da Lars Petter viser til en negativ, dobbeltmoralisk side ved selv som han ikke er stolt over. Ut ifra nåtiden får leseren inntrykk av en hovedperson som tar i bruk alle verktøy for å skjule stammingen sin. Dette tilbakeblikket, derimot, uttrykker en sjokkerende ærlighet når det kommer frem at Lars Petter var en person som aktivt tok del i mobbingen av en med samme vansker som han selv. På den andre siden, derimot, kan man si at dette tilbakeblikket kan dras paralleller mot hans egen opplevelse som blir beskrevet i nåtiden hvor han besvimer på scenen. Man får inntrykk av at hendelsen i militæret fortsatt preger Lars Petter, og hans største frykt er at noen skal gjøre slik han gjorde mot feltpresten: *le av stammingen hans*. Frykt, er en tilstand som gjennom flere anledninger kommer tydelig frem i boka. Det er en alvorlig og sterk emosjonell følelse som flere gjerne kan kjenne seg igjen i. Samtidig er frykt en tilstand som retorikken hevder bidrar til å skape medlidenhet (Vestrheim, 2018). Den empatiske reaksjonen oppstår dermed som et resultat av at man ønsker å hjelpe hovedpersonen som befinner seg i en sårbar situasjon preget av frykt.

Sveen skildrer også andre episoder knyttet til tiden i militæret. Lars Petter har fått perm og blir hentet på flyplassen av storebror. Sveen skriver i kapittel 36:

Hvordan går det, spurte han da vi kjørte ut fra flyplassen. Det var et slikt spørsmål man stiller når lillebroren kommer hjem fra sine første måneder i militæret. Og likevel, det overrumplet meg. Vi snakket sjelden med hverandre da vi var barn. (Sveen, 2022, s. 104)

Kjeldsen (2009, s. 309) hevder at: «Hendelser som er tett på oss i tid, påvirker oss sterkere». Man kan likevel argumentere for at tilbakeblikkene også er hendelser som frembringer nærhet i form av tid, da de tidligere hendelsene skildrer en fortid som gir leseren en forståelse for hvorfor følelsene som fremlegges fremstår så kraftfulle og med så mye makt. De kan gjerne fungere som narratio: «[...] en fremstilling av det som har skjedd eller kan ha skjedd [...]» (Vestrheim, 2018, s. 161). Kjeldsen (2009, s. 152-154) hevder at tilbakeblikk kan fungere

som en form for argumentasjon. Han skriver: «*Tidligere handlinger*, for det som personen tidligere har gjort og sagt, påvirker vår vurdering av ham» (Kjeldsen, 2009, s. 154). Tilbakeblikkene oppfattes som nærværende, da de fungerer som utfyllinger til nåtiden, kjernen i boka. Sitatet ovenfor gir uttrykk for at leseren får et inntrykk av at det har vært en mangel på personlig kommunikasjon i familien. Man kan med dette argumentere for at hendelsen likevel oppfattes som tett på, da Lars Petters problemer i stor grad kan knyttes mot en mangel av åpenhet i nære relasjoner, og da særlig med broren sin. Det ligger her en metonymisk forbindelse mellom mangel på kommunikasjon, det å ikke være åpen om ting som er vanskelig, og Lars Petters problemer. Tilbakeblikket gir leseren en forståelse for hvorfor Lars Petter har følt slik han har følt i nåtiden. Sitatet markerer gjerne en overgang i Lars Petters liv, hvor han i barndommen ikke snakket så mye med brødrene og resten av familien. Det oppstår altså en endring i kommunikasjonen, som gjerne kan understreke Lars Petters behov for støttende samtaler. Den siste setningen «Vi snakket sjeldent med hverandre da vi var barn» tydeliggjør en mangel på samtaler i ung alder. Dette kan igjen vise til Lars Petters følelse av fraværende omsorg. Disse manglene som Lars Petter opplever i ung alder, kan relateres til hvordan han opptrer i voksen alder. Den fraværende omsorgen som har oppstått som et resultat av mangel på kommunikasjon, har kanskje ført til en enda større frykt for å fremstå som annerledes. Den emosjonelle følelsen, frykt, har dermed gjort at behovet for *skjerming* både har oppstått, og overtatt lysten til å leve et normalt liv. I forhold til at tilbakeblikk i stor grad fungerer som utfyllinger, eller såkalte tilføyelser, kan man si at sitatets siste setning fungerer som en direkte og tydelig verbal tilføyelse til historien, da det kan gi leseren en ny forståelse for nåtidens situasjon.

Sveen skildrer nok en hendelse fra fortiden. Hendelsen er ikke direkte koblet til tiden i militæret, men den drar likevel paralleller til en tidligere episode i militæret. Sveen skriver: «Etter videregående, og etter at jeg var ferdig i militæret, flyttet jeg tilbake til Fræna, til mor og far, til rommet mitt i kjelleren» (Sveen, 2022, s. 185). Lars Petter flytter hjem og han begynner å jobbe på Burger King. Utviklingen i tidsperspektivet gjør at tilbakeblikkene faller enda nærmere nåtiden. Sveen skriver videre i samme kapittel: «Jeg la hendene på hver sin side av brettet, åpnet munnen – og ble stille. Det var som en usynlig, mektig kraft prøvde å dra noe ut av den uniformskledde kroppen min, og jeg strittet imot med alt jeg hadde» (Sveen, 2022, s. 187). Nok en gang blir samme setning gjentatt. I motsetning til tidligere, er det her snakk om Lars Petter som kjenner på den usynlige, mektige kraften, og ikke feltpresten. Det bidrar til å tydeliggjøre en kraftig emosjonell reaksjon, da leseren får ta del i samme

opplevelse, men fra ulike vinkler. Leseren får sett hvordan det kjennes for Lars Petter å kjenne på den samme følelsesmessige situasjonen som han tidligere har uttrykt en negativ og nedlatende holdning til. Gjentakelsen har stor affektiv og retorisk verdi, da repetisjonene tydeliggjør inntrykket av emosjonenes kraftige bevegelse (Kjeldsen, 2009, s. 228; Keen, 2006, s. 217).

5.4.3. Barndommen (tilbakeblikk)

I kapittel 6 oppstår nok et brudd i kronologien. Her blir tilbakeblikk fra Lars Petters barndom skildret for første gang. Kapitlet utforsker Lars Petters tidligere opplevelser fra barndommen og det innledes med følgende setning: «Det må ha startet da jeg bare var noen år gammel, men det sterkeste minnet er fra fjerde klasse på barneskolen» (Sveen, 2022, s. 16). Setningen gir en indikasjon på at episoden har satt dype spor i Lars Petter, og at det fremdeles er noe han tenker på den dag i dag. Her sikter han til en episode fra barneskolen da de skulle fremføre julespill for alle foreldrene. Sveen skriver: «Jeg grudde meg allerede fra morgenen av». Lars Petter hadde kun én replikk han skulle si på julespillet. Likevel grudde han seg helt ekstremt. Det er bestemte ord og setninger Lars Petter har vanskeligheter med å uttale og det var dette som gjorde han så nervøs. Sveen skildrer hvordan følelsene og emosjonene virket i kroppen mens han ventet på å si replikken sin:

Jeg ventet og ventet. For hvert minutt som gikk, spente kroppen seg mer. Det var som om jeg fra tærne og opp gjennom ryggen og ut til fingrene var en ståltråd noen hadde tvinnet rundt og rundt og rundt og som nå prøvde å tvinne seg ut igjen. (Sveen, 2022, s. 18).

Sitatet består av en metafor som presenterer en følelse som strekker seg ut over hele kroppen. Ståltråden, som Sveen bruker som metafor for hvordan han føler seg, kan vise til en følelse av å være fanget i egen kropp. Lars Petter som forsøker å komme seg ut fra denne følelsen av fangenskap, fremstår som en vanskelig, emosjonell og indre kamp som er preget av ytre, kraftfulle faktorer som prøver å bekjempe han. Fra et retorisk og affektteoretisk perspektiv kan man si at metaforen i sitatet ovenfor fungerer som en språklig utsmykning når det gjelder å beskrive en kraftfull følelse. Sveen benytter seg også av detaljerte skildringer for å beskrive ubehagelige følelser knyttet til en spesifikk situasjon. Detaljerte beskrivelser av følelser er ifølge Keen (2007, s. 13) en del av den narrative, empatiske teknikken karakteridentifikasjon. Fra et retorisk perspektiv, derimot, hevdes det at detaljene i sakprosa ikke skal være overflødige (Ottar, 1997, s. 122). På dette grunnlag kan man derfor si at det finnes et klart

skille mellom den retoriske teorien og affektteorien. Mens affektteorien hevder at utfyllinger og detaljerte skildringer styrker det affektive, hevder retorikken derimot, på den ene siden, at det finnes en gyllen grense mellom for mye og for lite tilføyelse (Keen, 2007, s. 96). På den andre siden kan også detaljerte skildringer ha en stor retorisk verdi, da de er affektfigurer som bidrar til å skape en livaktig og levendegjørende stil (Vestrheim, 2018, s. 215).

Nervøsiteten og redselen for å stamme inntraff under julespillet, og Lars Petter klarte ikke si noen ting. Han beskriver det som: «Hadde jeg stammet, ville alle husket. Det var det jeg tenkte» (Sveen, 2022, s. 19). Tilbakeblikket fra en episode som utspilte seg for lenge siden, gjør at leseren får en forståelse for at de negative følelsene knyttet til stamming, slik som blant annet skam, angst og frykt, har vært eksisterende og vedvarende over flere år.

Både frykten for å bli avslørt, og frykten for å bli ledd av, er følelser tilbakeblikkene til barndommen er opptatt av å få frem. Sveen beskriver også episoder fra undervisningstimene på skolen, og uttrykker at det særlig var timene hvor de skulle ha høytlesning som var størst preget av en engstelig, nervøs og overtenkende Lars Petter. Sveen skriver:

For om noen hørte meg stamme, var jeg sikker på at de ville le av meg. Latter er vakkert. En trillende lyd fra et lite barn, ansiktet til en venn som sprekker opp. Men når de ler *av* deg, er latter å stå på utsiden, å være den andre, å vere fuglen som flaksar så hjelpelaust av stad, skilt frå dei andre som flyg over havet i ei jamn, tett rad. (Sveen, 2022, s. 42)

Frykt, en tilstand/følelse hvor man føler seg redd og bekymret, er en følelse som i stor grad preger og gjenspeiler seg i sitatet ovenfor. Både frykten for at noen skulle få greie på at Lars Petter stammer og frykten for at noen skal le av han. Videre i sitatet, blir det presentert en kontrast som fremstiller to motsetninger knyttet til latter. «Latter er vakkert» skriver Sveen, men latter kan også forbindes med en følelse av å stå utenfor, altså at noen ler av deg og ikke med deg. Kontrasten, *antitesen*, er et saksrettet retorisk virkemiddel (Vestrheim, 2018, s. 214). Antitesen er ifølge Kjeldsen, 2009, s. 221) et grep for å støtte leserens hukommelse. Samtidig skaper motsetningene en ny måte å forstå noe på. I denne sammenheng kan man si at det blir skapt motstridende forståelser av hvilke betydninger man legger i *latter*, og motsetningen som forekommer i sitatet gjør at den ene forståelsen/betydningen får mest oppmerksomhet, da den i større grad er mest emosjonspreget. Det vi si at følelsene av «[...] å stå på utsiden, være den andre [...]» overstyrer de positive følelsene som kommer med latter.

Den siste setningen i sitatet ovenfor, er lang, og den består av flere ledd som deles opp ved bruk av flere komma. Dessuten består også den samme setningen av to ulike skriftspråk, bokmål og nynorsk. Den siste delen av setningen som er skrevet på nynorsk «Å vere fuglen som flaksar så hjelpelaust av stad, skilt frå dei andre som flyg over havet i ei jamn, tett rad», er eksempel på *allusjon*, da det har innslag av en annen litterær tekst. Setningen er hentet fra diktet av Halldis Moren Vesaas, «Einsamflygar» fra 1955. Diktet av Vesaas starter med følgende setning: Barn, ikke le av den fuglen, som flaksar så hjelpelaust av stad». Fra et retorisk perspektiv regnes sitatet som et bevismiddel fra en person, et velkjent vitne som skildrer det menneskelige (Vestrheim, 2018, s. 75). Allusjonen skaper en tekstlig forbindelse som bidrar til en følelse av fellesskap (Ridderstrøm, 2024, s. 1). Setningen har et poetisk preg. Aristoteles beskriver det poetiske språket som: «Det som er noe utenom det vanlige, gir nemlig inntrykk av verdighet», og dette står i kontrast til det å benytte seg av et språk som ikke virker tilgjort (Aristoteles, 2006, s. 207). Det poetiske bærer preg av noe underlig som krever tolkning og refleksjon hos leseren. Allusjonen, den poetiske forbindelsen, skaper dermed en bedre og dypere forståelse over dette underlige. Det kan vise til en oppfordring om å hjelpe mennesker som befinner seg i sårbare situasjoner, eller å vise empati med disse menneskene. Setningen består av en sammenligning, «fuglen som flaksar [...]». Det kan virke som om Lars Petter sammenligner seg selv med en fugl som flyr en annen vei enn resten. Det symboliserer en følelse av å føle seg utestengt, ensom og annerledes fra resten. Det nynorske språket skaper en kontrast som kan bidra til å understreke denne annerledesheten. Det kan også være et symbol på å skille seg fra flertallet. Samtidig kan bruken av både bokmål og nynorsk i én og samme setning gi indikasjon på et mangfold av mennesker som er forskjellige fra hverandre, og at ingen mennesker er like. Den språklige endringen fra bokmål til nynorsk kan også vise til en endring eller en utvikling i Lars Petter som person, men det kan også vise til et ønske om å være en annen enn den han egentlig er. Samtidig kan endringen symbolisere en endring i væremåte ved å prøve å skjule sin svakhet. Oppsummeringsvis, kan man si at det er tydelig at språket i det siste setningsleddet skiller seg fra resten av boka. Både fordi det er skrevet på nynorsk, og fordi språket er billedlig og skaper stort rom for emosjonell dybde. Retorikken hevder at levende innhold, språklige bilder og detaljerte beskrivelser er med på å gripe følelsene våre på en helt annet måte, da vi forstår verden og situasjonen fra et nytt perspektiv (Kjeldsen, 2014, s. 27).

Videre i boka kan vi finne tegn på hva de to skriftspråkene, bokmål og nynorsk, kan representere og hvilke følelser de knyttes til. Sveen skriver:

Bokmål var så lett, språket fikk noe anonymt over seg, som om det ikke var Lars Petter som skrev, men en hvilken som helst annen. Det var slik jeg skulle være, og det var slik det ble, gjennom ungdomsskolen og videregående, og da jeg kom til Bergen og Oslo og begynte på universitetet, befestet bokmål følelsen av at alt ble visket ut, en blank side, jeg kunne skape meg selv på nytt. Senere, da jeg begynte å skrive dikt og søkte meg inn på Skrivekunstakademiet, prøvde jeg å finne en stemme som var mer unik, mer personlig, og jeg begynte å skrive på nynorsk igjen, for det ligger nærmere måten jeg taler på, måten jeg tenker på. (Sveen, 2022, s. 50-51)

De to språkene står i kontrast til hverandre, og de symboliserer Lars Petters identitet på to ulike måter. Bokmål blir symbolisert med hvordan Lars Petter vil være, mens nynorsk symboliserer hvordan Lars Petter egentlig er. Det innebærer at bokmål, i motsetning til nynorsk, blir sammenlignet med flertallet, det som ikke skiller seg særlig ut fra mengden. Det kan virke som om Lars Petter er mest komfortabel med å skrive på bokmål, da han oppfatter dette skriftspråket som det som tiltrekker seg minst oppmerksomhet. På denne måten uttrykker han nok igjen en følelse av å forsvinne, å skjule seg selv gjennom det som oppleves som mest komfortabelt. Bokmål som befestet «[...] følelsen av at alt ble visket ut, en blank side [...]» hvor Lars Petter *kunne skape seg selv på nytt*, understreker en følelse av frihet som bokmål førte med seg. Likevel kan det også oppfattes som at bokmål ikke bidro til å gi Lars Petter en emosjonell dybde i identiteten hans. Den blanke siden kan symbolisere en likegyldighet og en upersonlig identitet. Lars Petter som begynte å skrive nynorsk igjen etter at han begynte på Skrivekunstakademiet, kan gjerne vise til et ønske om å opptre mer personlig og kunstnerisk i skrivestilen. Det oppfattes som at det å skrive dikt, åpnet ett nytt rom for Lars Petter hvor han kunne uttrykke seg selv personlig igjen, uten tanker om å skulle være som alle andre. Han innser altså hvilken verdi som ligger i det nære, personlige skriftspråket.

Sveen svarer på hvorfor han skriver denne boka, *Kunsten å stamme uten at noen merker det*, på bokmål når han skriver: «Det er kanskje derfor jeg skriver dette her på bokmål, for å få større avstand. Jeg har aldri hatt et språk før, eller turt å sette ord på, stammingen min, det er nesten ikke spor av den i det jeg har skrevet» (Sveen, 2022, s. 51). «Jeg har aldri hatt et språk før [...]» kan vise til Lars Petter som aldri har vært personlig før, aldri turt å vise sine sårbare sider. Den neste delen av setningen «[...] det er nesten ikke spor av den i det jeg har skrevet» understreker at selv om Lars Petter fremstår personlig i en bok hvor han skriver om sin egen

stamming, inneholder den likevel minimale tegn av personlighet og identitet. Leseren, som mest sannsynlig vil oppleve boken som svært personlig, vil da sitte igjen med en følelse av at stammingen oppfattes større og mer alvorlig enn slik det gjerne fremstår i boka. Det kan virke som om Lars Petter prøver å overbevise seg selv om at han ikke er personlig for å skape en avstand mot negative reaksjoner blant leserne. Det kan være han hevder han er upersonlig for å beskytte seg selv og sine egne følelser.

Det kommer tydelig frem at stamming har vært et kontroversielt og vanskelig tema å snakke om i familien til Lars Petter. Sveen skriver: «Jeg har alltid sett på det som en velsignelse at ingen i familien irectsatte eller kjeftet på oss som stammet. Ingen gjorde narr eller lo» (Sveen, 2022, s. 110). Det kontroversielle stigmaet i familien har ført til en konstant holdning om å fortrenge det som er vanskelig. Når leseren blir vitne til hvordan et kontroversielt og tabubelagt tema påvirker- og former familien, vil dette gjerne føre til det Keen (2006) omtaler som personal distress. Dette fordi de fremstilte negative opplevelsene knyttet til omstendighetene rundt det å snakke om vanskelige temaer, vil kunne ha en følelsesmessig innvirkning på leseren, i form av at leseren ønsker å unngå lignende situasjoner.

Videre skriver Sveen:

Men stamming er ikke vanlig, for man hører det så sjeldent. I stedet har det blitt et avvik, om det ikke er gjemt bort. Å akseptere at stamming finnes, å slutte å le av det, å slutte å gjøre narr av det, normaliserer ikke den talemotoriske vansken, det fjerner ikke stigmaet. (Sveen, 2022, s. 110)

De to sitatene ovenfor kan virke som står i kontrast til hverandre, og det kan virke som om Lars Petter motsier seg selv. I det første sitatet, verdsetter Lars Petter at ingen i familien har ledd av han. I det andre sitatet, derimot, hevder han at det å ikke le, å ikke gjøre narr, ikke nødvendigvis resulterer i at talevanskene og følelsene forsvinner. Det kan vise til at mangelen på negative reaksjoner fra familien, har bidratt til å gjøre et allerede krevende og sensitivt tema enda mer kontroversielt og utfordrende å snakke om. Selv om negative reaksjoner er noe Lars Petter tidligere i boken gir sterkt inntrykk av at er noe han frykter, gir han derimot uttrykk for et motsigende ønske her i sitatet ovenfor. Det kan vise til en form for selvinnsikt som har oppstått som et resultat av at Lars Petter har utviklet seg. Han innser altså hva mangelen på negative reaksjoner har ført til. Den ordløse stillheten rundt stamming som har vært i familien, har gjerne hatt en motsigende effekt enn det familien egentlig hadde forventet

seg. Sitatets siste setning: «Å akseptere at stamming finnes, å slutte å le av det, å slutte å gjøre narr av det, normaliserer ikke den talemotoriske vansken, det fjerner ikke stigmaet» fremhever at det ikke er følelsen av å bli latterliggjort som er størst lenger. Det er i større grad de følelsene som oppstår knyttet til at samfunnet ser på mennesker som del av en mal som man skal befinne seg innenfor. Menneskene som faller utenfor denne forhåndsbestemte malen, da inkludert personer med talevansker, blir stemplet som annerledes fra resten. Denne følelsen av å være annerledes fører da til et behov for å prøve å motvirke denne ulikheten. Dette gjør at negative følelser oppstår som følge av at man prøver å bryte ned seg selv ved å bli en del av de menneskene som befinner seg innenfor samfunnets strukturerte mal.

Følelsen av at noe har manglet, vært fraværende, går igjen i flere av hendelsene fra barndommen. Sveen skildrer tilbake til nok en hendelse fra barndommen når han skriver: «Når jeg tenker tilbake på barndommen, er det som om noe mangler. Et ord som ikke ble uttalt, en egenskap jeg ikke fikk, en manglende evne til å si ifra når det var vanskelig» (Sveen, 2022, s. 39). Sitatet kan skape ulike tolkninger hos leseren. Den direkte tolkningen av sitatet er knyttet til forståelsen av det verbale som kommer frem av setningene. Det innebærer en forståelse for at det er talevansker, enkelte egenskaper og evne til å prate om ting som har vært vanskelig, og som har resultert i en følelse av at noe har manglet. Den andre tolkningen derimot, som i større grad baserer seg på undring og refleksjon, bygger på en forståelse av at Lars Petter klandrer seg selv for ting han ikke kunne gjøre noe med. Det kan virke som om han kritiserer seg selv, eller prøver å finne årsaker til hvorfor han ikke føler seg hel. Samtidig kan man si at dette fraværet som Sveen viser til, kan symbolisere mangelen på støtteapparat og omsorg i familien. Denne følelsesmessige skildringen knyttet til fortiden hans, kan gjerne dras parallell mot nåtiden hvor en lignende situasjon har oppstått i forhold til hans uvitenhet knyttet til egne barn. Mangelen på støtte og omsorg i familien, kan være en avgjørende årsak til en negativ følelse knyttet til egen selvutvikling. Videre kan det virke som om Sveen svarer direkte, eksplisitt og oppsummerende på hva denne mangelen egentlig innebar når han skriver: «Ordene for alt som var vanskelig, manglet» (Sveen, 2022, s. 40). Også her kan leseren danne ulike forståelser av hva som menes. På den ene siden kan det vise til en følelse av en defekt tale. På den andre siden derimot, kan setningen gi en indikasjon på en lidelse som oppfattes så stor og omfattende at man ikke finner ord for å beskrive det utfordrende. Samlet sett kan man si at Sveen presenterer noe svært nært og personlig, og dette har en god effekt på å fremkalle affektive reaksjoner hos leseren (Keen, 2006, s. 220).

I kapittel 67 oppleves det som at tilbakeblikkene flyter mer inn i hverandre enn det de har gjort tidligere. Med dette menes at kapittelet ikke består av rene selvstendige tilbakeblikk, slik som tidligere, men kapittelet kombinerer både nåtiden og tilbakeblikk fra barndommen sammen. Det kan derfor virke som om kapittelet fungerer som et samlet resonnement, hvor ting som tidligere har vært adskilt, nå begynner å samle seg. Dette gjør at leseren opplever boka, fortellingen som mer helhetlig enn tidligere. Sveen skildrer i dette kapittelet, blant annet to situasjoner fra barndommen som har satt et særlig preg på Lars Petter også den tid i dag. Den første hendelsen tar for seg den ene gangen Lars Petter skrek høyt som barn, fordi de lekte sisten. Sveen skriver: «Det normale ville kanskje vært å glemme denne episoden. Men jeg kan huske hver gang jeg har blitt for ivrig eller snakket for mye» (Sveen, 2022, s. 192). Det viser seg at Lars Petter er fortsatt emosjonelt preget av denne hendelsen. Den emosjonelle tilstanden *skam*, uttrykkes her for å være langvarig. Dette er gjerne et resultat av at det skamfulle knyttet til det vanskelige, ikke har blitt bearbeidet godt nok. Retorikken er opptatt av at man må forstå årsaken til hvorfor en følelse oppstår for at man skal kunne bli følelsmessig påvirket. I tillegg må man ha en forståelse for hvilke situasjoner som fremkaller den bestemte følelsen (Kjeldsen, 2009, s. 206). Man kan derfor argumentere for at tilbakeblikket til den tidligere hendelsen, gjør at leseren både får en forståelse for hvorfor Lars Petter fortsatt føler seg skamfull i lignende situasjoner og hvorfor han ikke klarer å legge fra seg ting som har skjedd i det tidligere liv. Han føler seg fanget av de negative situasjonene som har oppstått i livet hans, og de hindrer han mot videre utvikling. Dette tydeliggjør forståelsen av at Lars Petter befinner seg i en evig ond sirkel, han lever i et traume. Det å skildre ulike erfaringer og opplevelser i ulike situasjoner som er knyttet til det samme motivet, hevder Keen (2006) øker sannsynligheten for å oppnå empatiske reaksjoner blant leserne, da leseren har flere situasjoner å relatere egne opplevelser til. Keen (2007, s. 169) skriver: «Situational empathy, which responds primarily to aspects of plot and circumstance, involves less self-extension in imaginative role taking and more recognition of prior (or current) experience».

Den andre hendelsen som Sveen skildrer i samme kapittel består av en lignende episode, men denne gang fra ungdomsskolen. Sveen skriver: «Jeg snakket og snakket, greide ikke å stoppe, selv om læreren gang på gang ba meg om å være stille» (Sveen, 2022, s. 193). Denne episoden beskrives som noe av det pinligste Lars Petter kan se tilbake til: «I flere år kunne jeg ikke minnes den episoden uten å bli skamfull» (Sveen, 2022, s. 193). Nok en gang er skam en følelse som får stor betydning og makt i Lars Petters liv. Den retoriske kraften som ligger i at

Sveen skildrer flere tilbakeblikk til skamfulle episoder, oppstår gjerne på grunn av likheten som ligger i oss mennesker (Vestheim, 2018, s. 94-95). På den ene siden kan man si at flere kan kjenne seg igjen i følelsen av at ting som har skjedd tidligere, også påvirker én den dag i dag. Samtidig er den skamfulle følelsen, en følelse som mange kan relatere til. Dette danner grunnlag for en forståelse for at primitiv empati kan inntreffe når Sveen benytter seg av slike mellommenneskelige følelser som kan gjøre leseren emosjonelt rørt (Keen, 2006, s. 212-214). På den andre siden, derimot, er både situasjonen og følelsene som fremstilles, knyttet til Lars Petters subjektivitet. I følge Nünning (2018) er empati er resultat av at man skildrer situasjoner som fremmer motsetninger og kontraster. Det vil si at det derfor vil kunne oppstå en motsetning, en kontrast, da man besitter ulike opplevelser, erfaringer og følelser knyttet til dette. Denne ikke-gjenkjennbare og ikke-relaterbare situasjonen kan på den ene siden føre til at en distansert avstand blir utviklet, og at leseren derfor heller ikke blir emosjonelt påvirket. På den andre siden vil det likevel kunne ha en følelsesmessig funksjon, da leserens empatiske følelser også kan bli rørt som konsekvens av at man ikke kjenner seg igjen i situasjonen som fremstilles. Dette kan gjøre at man utvikler større interesse og oppmerksomhet til det forfatteren fremstiller. Aristoteles (2006, s. 121) argumenterer for at «det som er langt borte, frykter folk ikke». Ifølge affektteorien til Keen vil karakteridentifikasjon som fremmer ulikhet og distanse likevel fremme empatiske reaksjoner. Retorikken hevder derimot at følelsene som fremlegges må være gjenkjennbare for at de skal kunne påvirke leseren følelsesmessig. Man kan derfor si at man finner en klar ulikhet mellom affektteorien og den retoriske teorien på dette aspektet.

5.4.4. Oppsummering av bokas innhold og form

Bokas kjernesene har en sterk emosjonell kraft til å røre leserens følelser. Man kan argumentere for at denne hendelsen er størst emosjonspreget, da den fungerer som åpningssenen i boka. Åpningssenen danner grunnlag for leserens første møte med forfatter, tekst og historie. Starten av fortellingen har en stor affektiv verdi, da det er her leserne fra første stund plasserer følelsene sine (Keen, 2007, s. 69). Fra et affektteoretisk og retorisk perspektiv (med vekt på patos) kan man også si at denne hendelsen er av emosjonell betydning, da det er her leseren får en grunnleggende forståelse for hovedpersonens emosjonelle tilstand. Det innholdsmessige fra denne kjernesenen fremstiller i hovedsak en usikker og angstpreget hovedperson som i stor grad er preget av overtenking og skam. Disse negative følelsene som fører med disse tilstandene, er en av Keen's narrative teknikker for å oppnå empati. På grunn av dette innholdet som i stor grad fremlegger detaljerte skildringer av

implisitte, negative følelser kan man si at det er denne teknikken som står sterkest i denne handlingsdelen. Dette vil ha ulike affektive virkninger, avhengig av om leseren kjenner seg igjen i de følelsesmessige tilstandene eller ikke. Ønsket om å unngå lignende emosjonelle tilstander vil også være av affektiv betydning for å oppnå empatiske reaksjoner.

Tilbakeblikkenes viktigste funksjon er å skape utfyllinger til kjernehendelsen.

Tilbakeblikkene skaper en dypere og bedre forståelse for historiens og karakterens karakterisering. Det innebærer at leseren får innsikt i flere perspektiver, samtidig som at man får sett situasjonens utvikling. Det virker som om tilbakeblikkene tilfører historien og hovedpersonen flere lag, og dette kan gjøre det lettere for leseren å sette seg inn i situasjonen. Dette er et effektivt, affektivt grep for å oppnå empatisk forståelse (Keen, 2007, s. 95). Tilbakeblikkene bidrar også til å fremheve leserens inntrykk av at hovedpersonen lever i et traume. Det er først og fremst i tilbakeblikkene leseren får andre innputter knyttet til hovedpersonen. Det er i hovedsak også her Lars Petter gir sterkest uttrykk for at han er ufullstendig, og at enkelte viktigheter har vært fraværende. Det at alle tilbakeblikkene relateres til kjernesenen, gjør at det følelsesmessige i kjernesenen også får en spesiell kraftfull emosjonell verdi.

Det formmessige, altså måten innholdet blir presentert og fremstilt på, gjenspeiler og støtter historien i boka. Sveen benytter seg av detaljerte skildringer og språklige bilder når han skildrer ulike hendelser og følelsene knyttet til disse hendelsene, og dette bidrar til å forsterke den følelsesmessige og empatiske virkningen. Den store bruken av ulike språklige bilder skaper på den ene siden større tolkningsmuligheter og refleksjoner blant leserne. På den andre siden kan man derimot si at de språklige bildene skaper et uklart bilde av virkeligheten som Sveen prøver å skildre. Dette kan oppfattes som å gjenspeile Lars Petter sitt indre sinn som er preget av usikkerhet, forvirring og desorientering. Samtidig som han gjerne prøver å fremheve det upersonlige i det personlige, da han i all hovedsak forsøker å skape avstand til det han synes er vanskelig. Det upersonlige som Lars Petter ønsker å fremheve, virker derimot som å bli gjennomskuet av leseren. Dette fører dermed til at boka fremstår enda mer nær, dyp og personlig, og dette gjør at også den emosjonelle reaksjonen hos leseren blir enda sterkere.

5.5. Språklige uttrykk for indre tanker og følelser

Vi har tidligere sett at innholdet i boka er sterkt preget av et følelsesmessig innhold som i stor grad formuleres i et språklig utsmykket språk. Språket i boka preges av at Sveen både benytter seg av detaljerte skildringer og flere språklige bilder. Keen (2007, s. 93) hevder at

avbildede handlinger, det hun omtaler som *depicted actions*, skaper empatiske responser på situasjonen. Skildringene og de språklige uttrykkene i boka knyttes i høyeste grad mot beskrivelser av emosjoner, tanker og indre tanker.

Flere av kapitlene består også av språklige uttrykk eller følelsesmessige appeller som ofte blir plassert avslutningsvis i kapittelet, for eksempel når Sveen skriver: «Jeg er ikke avslørt, de har ikke hørt det» (Sveen, 2022, s. 14). Utsagnet gir et umiddelbart uttrykk for en indre frykt og redsel. Slike følelsesmessige og åpne uttrykk/appeller tiltrekker seg oppmerksomhet i form av at de både bidrar til å fremheve det forfatteren ønsker at leseren skal legge særlig merke til, og de skaper refleksjon og ettertanke. Retorikken hevder slike appeller er nødvendig for å berøre leserens følelser for at den emosjonelle reaksjonens virkning både skal være til stedet i etterkant, og for at reaksjonen skal bli forsterket i slutten av kapittelet (Kjeldsen, 2014, s. 22). Vi finner også flere eksempler på slike avsluttende appeller. Ett eksempel finner man avslutningsvis i kapittel 13 hvor Sveen skriver: «Om det fantes en strek der alle skulle stå, ville jeg stå oppå den streken. Ikke foran, ikke bak, men akkurat der, side om side med resten» (Sveen, 2022, s. 43). «Streken» kan i denne sammenheng være et symbol på en standard som representerer det som ikke skiller seg ut fra mengden. Lars Petter som uttrykker et ønske om å befinne seg oppå streken, viser til at han ikke ønsker å utmerke seg fra resten. Dette for at han gjerne ikke ønsker å bli lagt særlig merke til. Han ønsker helst å skjule seg selv ved å forsvinne i mengden.

Jeg skal i det følgende undersøke de emosjonspregede skildringene og de språklige bildene som både har en påvirkning på hvordan man som leser forstår boka som helhet, og hvordan dette har en særlig affektiv, empatisk virkning på leseren.

5.5.1. Detaljerte skildringer og indre monologer

Boka består av flere kapitler som i utgangspunktet ikke skildrer en narrativ handling, men de fungerer som rene beskrivelser av indre monologer av generell karakter. Keen (2007, s. 136) benytter seg av begrepet *psycho-narration*, om skildringer av en persons indre tilstander. De indre monologene, psykofortellingene, består av detaljerte skildringer av hva Lars Petter tenker og føler. Noen av disse kapitlene, derimot, skildrer også bestemte situasjoner. Likevel er det skildringene av Lars Petters indre, mentale sinn knyttet til disse situasjonene som står sterkest, og ikke selve beskrivelsen av den bestemte situasjonen. Dette er av retorisk betydning, da skildringer av personlige erfaringer og opplevelser er et følelsesmessig grep som brukes for å skape virkelighetsnære beskrivelser av bestemte situasjoner og følelser

(Kjeldsen, 2009, s. 225). Samtidig kan man si at patosappellen blir rørt som et resultat av at leseren utvikler velvilje ovenfor Lars Petter. Vestrheim (2018, s. 157) hevder at velvilje oppnås «[...] ved å fortelle hvor vanskelig vi har det og hvor alene vi står [...]». Eksempelvis skriver Sveen:

Jeg tror det gjelder mange som stammer. Det kan føles som vi ikke passer inn i et samfunn der det å tale og snakke korrekt er en dyd som holdes høyt. Avstanden mellom hvordan noe blir sagt og hvordan personen som sier det blir sett på, er veldig, veldig kort. Du blir til stemmen din, dine ord blir dine handlinger. Hva blir jeg da, når jeg stammer? (Sveen, 2022, s. 22)

«Jeg tror det gjelder mange som stammer» viser til en kollektiv følelse av å ikke passe inn. Man kan si at de detaljerte beskrivelsene av negative følelser både fungerer som appeller til fornuften og følelsene, da det påvirker leseren i forhold til hvordan man oppfatter historien. «Du blir til stammen din, dine ord blir dine handlinger» er et metaforisk uttrykk for hvordan man taler påvirker hvordan man som person blir oppfattet. Det kan virke som om Sveen problematiserer samfunnet for å være dømmende, og for å ikke aksepterer det som utgår over det «normale» eller den såkalte standarden. Det retoriske spørsmålet «hva blir jeg da, når jeg stammer?» tydeliggjør følelsen av dehumanisering, det å ikke føle seg hel, og hvor han definerer seg selv ut fra sykdommen sin. Det retoriske spørsmålet fremstår som en direkte henvendelse til leseren, noe som igjen kan bidra til å skape en nærhet mellom hovedperson og leser. Retorikken hevder at nærhet og relasjonsbygging er ett av grepene som kan brukes for å røre leserens følelser (Kjeldsen, 2009, s. 308).

Man kan si at de indre monologiske kapitlene bidrar til, på samme måte som tilbakeblikkene, å skape utfyllinger til resten av historien. Det vil si at de fungerer som tilføyelser, og dette er med på å gi leseren et dypere innblikk i hvordan Lars Petter føler seg i ulike situasjoner. På den ene siden kan man si at disse kapitlene i stor grad fungerer som rene karakteridentifikasjoner, og er med dette med på å tilføye boka noe nært og personlig (Keen, 2007, s. 93). De rene karakteridentifikasjonene oppstår som et resultat av at kapitlene i hovedsak kun består av indre monologer og ikke flere dialoger slik som resten av kapitlene. På den andre siden, derimot, kan man si at de tankene og følelsene som fremlegges virker som en form for skjult, implisitt argumentasjon (Kjeldsen, 2009, s. 174). Dette fordi følelsene ofte blir uttrykt i form av troper og figurer, og dermed fungerer som argumenter til hvordan Lars Petter subjektivt føler seg. Kjeldsen hevder at de følelsesmessige tropene og figurene kun

fungerer argumentativt dersom de bidrar til at leseren forstår historien på en annen måte. Likevel kan de også fungere argumentativt hvis de fører til en endring i hvordan leseren tolker og oppfatter situasjonen (Kjeldsen, 2009, s. 222). I mange tilfeller vil skjult argumentasjon i fremstillinger av skildrende følelser, føre til at leseren oppfatter følelsene som ekte (Kjeldsen, 2009, s. 225). Leserens oppfatning av at skildringene er troverdige og realistiske er både et resultat av svært detaljerte beskrivelser og bruken av språklige bilder og utsmykninger om skildringene. I kapittel 62 skildrer Sveen en situasjon, en lidelse, som leseren får en oppfatning av at har utviklet seg over tid. Lars Petter har endelig innsett at han må slutte å skjule stammingen sin. Sveen skriver: «For når jeg skjuler stammingen min, skjuler jeg noe av meg selv» (Sveen, 2022, s. 177). Det samme kapittelet avsluttes med Sveen som skriver: «Nå som jeg er klar over det [...], står jeg med nøklene i hånda. Alt jeg trenger å gjøre nå, er å låse opp døra» (Sveen, 2022, s. 177). Lars Petter har endelig klart å åpne øynene, og se ting fra et nytt, åpent og ærlig perspektiv. Lars Petter som står med nøklene i hånda, klar til å låse opp, kan være et bilde på at alt ligger til rette for at han skal klare å slippe litt av kontrollen, klare å «låse opp døra». Måten Sveen skriver på gjør at man får en følelse av at dette høres enklere ut enn hva det egentlig er. Døren og nøklene kan vise til en linje, en grense, eller gjerne en dørstokk som kan symbolisere et skille eller en avgrensing mellom to ulike verdener. Det kan assosieres til det kjente metaforiske uttrykket *dørstokkmila* som gjerne brukes som et språklig uttrykk for å referere til noe som oppleves som svært utfordrende. Uttrykket handler om at selv om oppgaven virker enkel (som at Lars Petter kun trenger å låse opp døra), oppleves likevel veien, for å klare det, lang og krevende. Sitatet kan derfor vise til at selv om Lars Petter føler han snart er i mål, klar for å slippe kontrollen, har han likevel en lang vei igjen å gå. Fra et affektteoretisk perspektiv kan man si at symbolene og det metaforiske uttrykket skaper sterke bilder på emosjonenes kraft (Keen, 2006).

Som vi allerede har vært inne på, består kapitlene som detaljert skildrer Lars Petters intense følelser og tanker, ofte av språklige bilder og detaljerte utsmykninger. Kjeldsen (2009, s. 196) definerer dette som troper og figurer og han beskriver det som: «[...] uttrykksmåter som bryter med den vanlige måten å si noe på». Disse uttrykksmåtene gir uttrykkene i fortellingen en større kraft til å slå gjennom på hos tilhørernes følelser. Sveen skriver blant annet:

Alle som stammer, leter etter den andre stemmen. Stemmen som helt plutselig ikke stammer, stemmen som er som alle andres. Den dukker av og til opp, gir oss håp, før den blir borte igjen. Den finnes i tankene våre, selv om vi kan stamme der også. Noen

av oss har gått på kurs og tvunget den frem, andre finner den i lukkede rom hvor ingen andre er til stede, og så går en dør opp, et annet menneske trer inn, en far, en mor, en søster, en bror, en venn, en kollega, en nabo, en fremmed, og stemmen forsvinner. (Sveen, 2022, s. 194)

Det første man legger merke til i sitatet ovenfor er at det blir uttrykt en universell, generell tanke, eller følelse, som gjelder alle som stammer: «Alle som stamme, leter etter den andre stemmen». Man kan derfor si at det blir skapt en ufullstendig syllogisme, et enthymem (Vestrheim, 2018, s. 126). Vi kan derimot ikke vite «[...] om premissene er holdbare og om slutningen er logisk gyldig» (Vestrheim, 2018, s. 128). Vi kan likevel tenke oss til at enthymemet er sannsynlig, og derfor også gyldig. Man kan si at virkningen av dette enthymemet er at leseren blir påvirket til å tro at de følelsene som fremlegges som resultat av stamming, er sanne. Dette motvirker leserens skepsis og usikkerhet til det som fremstilles i boka. Den retoriske effekten av dette hevder Kjeldsen (2009, s. 175) er at enthymemet både er «[...] aktiviserende og fellesskapssamlende», da det krever at forfatter og leser deler de samme holdningene til saken. Fra et affektteoretisk perspektiv handler dette om hvordan leseren responderer følelsesmessig, og hvordan man forholder seg til forholdet mellom tekst og forfatter. Keen (2007, s. 73) skriver: «Much of what we feel while reading depends upon responding to differences between a character's reaction and what we believe to be the narrator's or implied author's point about a situation». Videre i sitatet, oppstår det detaljerte skildringer som omhandler denne *andre stemmen*: «Stemmen som helt plutselig ikke stammer stemmen som er som alle andres». Her får leseren inntrykk av at den andre stemmen som det refereres til, i stor grad kobles til den ideelle, *normale* stemmen. Siste del av siste setning: «[...] og så går en dør opp, et annet menneske trer inn, en far, en mor, en søster, en bror, en venn, en kollega, en nabo, en fremmed, og stemmen forsvinner» kan vise til et tett forhold mellom stamming, angst og sosiale settinger, hvor stemmen man er ute etter forsvinner ved at det oppstår negative, ustabile følelser knyttet til andre menneskers tilstedeværelse.

5.5.2. Gjentakende symboler

I tillegg til direkte detaljerte skildringer av tanker, følelser og indre monologer, er boka også preget av bestemte elementer som Sveen repetitivt viser til. Ifølge Vestrheim (2018, s. 203) regnes gjentakelser som tilføyelser, og de er godt egnet til å formidle følelser kraftig, da de bidrar til å tydeliggjøre det mest vesentlige. Kjeldsen (2009, s. 228) hevder at: «Gjentakelsen er et alminnelig uttrykk for sterk sinnsbevegelse». Ifølge Lothe (2003, s. 100) skaper de

gjentatte elementene, symboler som besitter bestemte symbolske funksjoner. Man kan gjerne beskrive de fremtredende, gjentakende symbolene som det Kjeldsen (2009, s. 226) omtaler som *språklige uttrykksmåter for følelser*, da de fungerer som generelle beskrivelser for Lars Petters emosjonelle sinnstilstand. Samtidig kan de ha sammenheng med det å skape karakteridentifikasjon i teksten. Keen (2007, s. 94) skriver: “[...] allegorical or symbolic naming [...] may play a role in the potential for character identification. The descriptive language through which readers encounter characters is assumed to make a difference [...]».

Gjentakelsen av symbolene understreker en relativ viktighet, samtidig som de drar til seg leserens oppmerksomhet. Man kan si at de gjentakende symbolene som forekommer i boka er svært relevante for oppgavens problemstilling, da man kan si at de representerer de viktigste og kraftigste følelsene som hovedpersonen er preget av. De tre symbolene som opptrer hyppigst gjennom hele boka og som jeg kommer til å undersøke er: *isfjellet*, *havet* og *tausheten*.

5.5.2.1. Isfjellet

Isfjellet er ett av elementene som flere ganger blir sterkt uttrykt gjennom boka. Man kan med dette si at isfjellet har en symbolsk funksjon med en særlig affektiv virkning. Sveen refererer blant annet til isfjellet når han beskriver følelsen av å være preget av stamming. Han skriver:

Når man snakker om stamming, bruker man ofte bildet av et isfjell. Den delen av isfjellet som stikker opp over vannet, det er stammingen din. Og så er det alt som ligger under vannet, og den største delen av isfjellet ligger alltid under vann: angsten, skammen, håpløsheten, frykten, sorgen, sinnet. Jeg liker ikke at man legger så stor vekt på vanngrensen, på skillet mellom hva vi ser og hva vi ikke ser. For meg som har skjult stamming, får isfjellet feil proporsjoner. Det som stikker opp over vannet, er nesten smeltet bort, men det som ligger under, er gigantisk. Ingen isfjell ser vel slik ut. (Sveen, 2022, s. 200)

Isfjellet blir brukt som metaforisk symbol for å vise til hvordan det oppleves å være preget av stamming. Sveen beskriver det som at selve talemåten befinner seg over vannet, mens følelsene, angsten, skammen, håpløsheten, frykten, sorgen, sinnet, befinner seg under vann. Sveen beskriver det som om det er følelsene som veier tyngst og som tar størst plass. Det at følelsene ligger under vann, kan gjerne tolkes som om de blir undertrykt, trykt ned av vannet som befinner seg over. Vannet kan kanskje assosieres med kraften av de ytre omstendighetene

som Sveen beskriver flere ganger i boken. Tanken om at samfunnet har klare forventninger i forhold til hvordan man skal være, preger dette sitatet.

«Jeg liker ikke at man legger så stor vekt på vanngrensen, på skillet mellom hva vi ser og hva vi ikke ser» er en utbygget klisje som kan vise til et større problem, noe mer enn stamming. Det kan vise til en oppfattende tendens, en stereotypisk holdning, til at synlige utfordringer, problemer og sykdommer gjerne får større oppmerksomhet og fokus enn de usynlige. Keen hevder at fordommer som leseren besitter kan føre til mangelfull emosjonell reaksjon (Keen, 2007, s. 72). Det kan derfor virke som om Sveen angriper eventuelle fordommer/stereotyper allerede før leseren i det hele tatt rekker å reflektere og reagere. Den neste setningen uttrykker Lars Petters opplevelse med stamming: «For meg som har skjult stamming, får isfjellet feil proporsjoner. Det som stikker opp over vannet, er nesten smeltet bort, men det som ligger under, er gigantisk». Isfjellet blir uttrykket som en utbygging av metaforen, en allegori, da beskrivelsen av isfjellet både strekker seg utover flere setninger, og betydningen virker forstørret (Vestrheim, 2018, s. 220). Når både sykdommen/utfordringen (stamming) og følelsene fremstilles som usynlige for de ytre omstendighetene, får Lars Petter en følelse av å ikke passe inn i det samfunnsstrukturerte, *proporsjonene* som han beskriver det som. I Lars Petters tilfelle er det de store følelsene og emosjonelle tilstandene som dominerer, og som har en større emosjonell kraft enn det som er synlig. Sitatets avsluttende setning: «Ingen isfjell ser vel slik ut» åpner opp for refleksjon og egen tolkning blant leserne. På den ene siden kan man si at det kan oppfattes som om Lars Petter føler seg ensom og annerledes, da han beskriver en følelsesmessig tilstand som han tror han står helt alene i og som ingen kan kjenne seg igjen i. Likevel kan man si at ensomhet er en allmenn følelse som ofte vekker emosjonelle reaksjoner og som kan bidra til å vekke primitiv empati, da det er en negativ følelse som flere kan kjenne seg igjen i og relatere egne følelser til (Sivertsen, 2022; Keen, 2006, s. 212-214). På den andre siden, kan man derimot si at setningen antyder en oppfatning av at samfunnet ikke er flink til å representere flere nyanserte perspektiver. Ofte er det kun ett perspektiv som blir fremstilt og som derfor også blir sett på den riktige, normale standarden. Den affektteoretiske og retoriske effekten i dette sitatet oppstår som følge av at leseren får ta del i de ulike lagene som knyttes til stamming. Samtidig som dette er første gang leseren eksplisitt får presentert de følelsene som stamming medfører. Vestrheim (2018, s. 108) hevder at «Kunsten er å vekke de følelsene som vil få dem til å sympatisere med vår egen sak». Bruken av språklige bilder og symboler pynter språket og gjør leseren mer oppmerksom, samtidig som de skaper en livaktig fremstilling av en subjektiv, men realistisk følelse. (Vestrheim, 2018, s. 193). Dette er med på

å skape medlidenhet (Vestrheim, 2018, s. 113). Man kan si at sitatet også preges av en kontrast ved å både fremstille Lars Petter sine egne, subjektive følelser, opplevelser og perspektiv, og samfunnets perspektiv. Dette vil kunne gjøre at leseren føler med Lars Petter. Samtidig er samfunnets ukorrekte og ikke-nyanserte fremstillinger et kjent fenomen som flere kjenner seg igjen i, og gjerne har en negativ tilknytning til. Retorikken hevder at fremstilling av personlige erfaringer som også leseren har en personlig tilknytning til, har en god effekt når det kommer til å påvirke leserens følelser (Vestrheim, 2018, s. 82 & 94-95).

Det symbolske elementet kommer også til syne i én av epigrafene. Epigrafen, mottoet, fra Joseph G. Sheehan lyder som følge:

Your stuttering is like an iceberg. The part above the surface, what people see and hear, is really the smaller part. By far the larger part is the part underneath—the shame, the fear, the guilt, all those other feelings that come to us when we try to speak a simple sentence and can't. (Sveen, 2022, s. 109)

Likheten som forekommer av sammenlikningen mellom stamming og et isfjell, kommer av at begge er satt sammen av ulike nivåer, eller lag. Fjellet som befinner seg over vannflaten viser til den siden ved stamming som man kan se eller høre. Lagene som befinner seg under vannet, viser derimot til de skjulte sidene med stamming. Frykten, skyldfølelsen og andre følelser blir fremstilt som en del av disse indre lagene.

5.5.2.2. Havet

Havet er et symbolsk element som representerer kraftfulle og dynamiske følelser. Sveen refererer blant annet til denne naturkraften når han beskriver landskapet på flyturen på vei til Elnesvågen, der foreldrene hans bor. Sveen skriver:

Da flyet letter klokka 08.05 og stiger gjennom den grå himmelen, sitter jeg i setet og prøver å puste helt ned i magen. Plutselig skjærer vi gjennom alt det grå, inn i en skarp blåfarge, sollyset får meg til å knipe øynene sammen. Jeg tror det er toppene i Jotunheimen som først stikker opp av skylaget under oss, som om de har kuttet hull i et lerret som dekker landet. Og så blir det flere og flere topper, spisse, kantete, til skyene forsvinner og havet strekker seg flatt ut. (Sveen, 2022, s. 150)

Det siterte utdraget inneholder flere virkemidler. Særlig fargekontrasten mellom blå og grå står sterkt. Det kan vise til en endret sinnsstemning hvor Lars Petter beveger seg inn i et mer

positivt preget sinn. Sollyset som blender øynene og som får Lars Petter til å «knipe øynene sammen» kan på den ene siden vise til at Lars Petter ikke gjør seg mottakelig for de positive tingene som skjer rundt han. På den andre siden kan man derimot si at sollyset symboliserer en virkelighet som hele tiden slår inn og forstyrrer Lars Petter. Videre i sitatet finner vi et språklig bilde hvor Jotunheimen blir sammenlignet med et lerret bestående av hull. Det språklige bildet gjør at det blir lettere for leseren å forstå, og se situasjonen med egne øyne. Kjeldsen (2009, s. 217) beskriver virkningen av dette når han skriver: «Det livløse forvandles til noe levende, og bildene gir et sterkere inntrykk». Sitatets siste setning tydeliggjør den blå og klare himmelen, hvor alt blir synlig. Flere topper som nå blir synlige, i likhet med havet som også viser seg ved at «skyene forsvinner». Skyene som forsvinner, og som gjør at det som var usynlig, nå blir synlig, tydeliggjør et vendepunkt som kan vise til at Lars Petter kjenner på en ro, en klarhet i livet, en følelse av at ting begynner å falle på plass. Havet, som tidligere har symbolisert sterke naturkrefter for å beskrive de vonde, negative følelsenes makt, virker nå som å beskrive noe rolig, som «[...] strekker seg flatt ut». Det oppstår altså en motsetning, en kontrast i forhold til den symbolske betydningen av havet. Det bidrar til å tydeliggjøre det vendepunktet som beskrevet ovenfor. Kjeldsen (2009, s. 227) hevder at: «Forskjellige former for gjentakelsesfigurer er med på å skape inntrykket av en emosjonell situasjon [...]». Dette har en særlig effekt på å fremme emosjonelle reaksjoner. Kjeldsen (2009, s. 222) skriver: «Hvis man med ord kan tegne et bilde som er klart, oppsiktsvekkende og livaktig, vil det ikke bare appellere til mottakerens følelser, men også sette seg fast hukommelsen». Samlet sett kan man si at sitatet består av tydelige språklige og billedlige beskrivelser hvor Sveen detaljert skildrer en situasjon som implisitt beskriver en emosjonell situasjon.

Sveen henvender seg til havet også andre steder i boka. Han skriver:

Jeg fortsetter. Ord for ord, setning for setning. Jeg er kommet nesten halvveis i manuset da det begynner å pipe i venstre øret. Jeg kikker opp, hva er det som skjer? Pipingene forsvinner, glir over i et brus, som dønninger fra havet. (Sveen, 2022, s. 103)

Også her brukes havet i en beskrivelse av en bestemt emosjonell situasjon. Sitatet inneholder et retorisk spørsmål, «[...] hva er det som skjer?», som er med på å skape refleksjon og engasjement. I tillegg kan man si at dette spørsmålet som Lars Petter stiller også kan regnes som en indre monolog. Ifølge Keen bidrar indre monologer til å skape empati, da det gjør at leseren får innsikt i hovedpersonens indre tanker og sinn (Keen, 2006, s. 219-220).

Spørsmålet som Lars Petter stiller seg selv viser til en usikker person som er forvirret på grunn av at det oppstår noe uventet, en ukontrollerbar situasjon. Sitatet inneholder også et billedlig uttrykk, en sammenligning: «Piping forsvinner, glir over i et brus, som døninger fra havet». Sammenligningen kan på den ene siden være et symbol på en følelsesmessig overgang, (fra piping til noe mer kraftfullt) og som kan sammenlignes med kraftfulle naturkrefter. På den andre siden kan uttrykket vise til en overgang hvor Lars Petters indre følelser blir mer avslappet og beroligende. Følelsene som sammenlignes med «[...] døninger fra havet» kan dermed vise til en positiv transformasjon hvor det indre sinnet forstås som å være i harmoni og balanse.

5.5.2.3. *Tausheten*

Tausheten er også ett av de symbolske elementene som det blir referert til flere ganger gjennom boka. Tausheten brukes i hovedsak som en del av personschildring. Det vil si at tausheten brukes i stor grad for å beskrive Lars Petter. Samtidig kan man si at tausheten også brukes som et symbol på å tydeliggjøre hvordan Lars Petter utvikler seg. Sveen skriver blant annet: «At ingen irettesatte oss, eller avbrøt oss, eller gjorde narr, gjør åpenheten til en form for taushet» (Sveen, 2022, s. 112). Sitatet inneholder en kontrast, *åpenhet* og *taushet*, og det gir en antydning om at taushet også kan være et resultat av åpenhet. Samtidig kan man si at kontrasten tydeliggjør et inntrykk av at uttrykket er paradoksalt, da Lars Petter har vært tydelig på å vise til en frykt for at folk skal reagere på stammingen hans. Man kan likevel tolke det som at Lars Petter har hatt et sterkt behov for samtaler om det som har vært vanskelig for han, om det han frykter sterkest i hele verden. Sveen skriver også: «Det er tausheten, vi bruker den for alt den er verdt» (Sveen, 2022, s. 153). Det kan virke som om tausheten symboliserer et verktøy som reparerer den smerten Lars Petter sitter med. Tausheten kan reparere, men den kan også virke ødeleggende når det kommer til forståelse, kommunikasjon, og for å opprettholde en nærhet i relasjoner. Den språklige uttrykksmåten bidrar til å gjøre uttrykket enda mer kraftig og levendegjørende.

Sveen henvender seg også nok en gang til tausheten i et forsøk på å understreke og forsterke de følelsene som tausheten medfører (Vestrheim, 2018, s. 203):

Jeg stammet ikke. Jeg stammet aldri, jeg hadde kontroll. Jeg skjulte det, jeg brukte hele meg, alt jeg var, hver muskel i kroppen, for å skjule det. Jeg trengte ikke snakke om det, det var forventet at jeg ordna opp selv. Det var brødrene mine som trengte

hjelp. Jeg tok i bruk tausheten, arven fra min familie på fars side, og jeg lot den ta bolig i meg. Om ingenting ble sagt, ville det kanskje forsvinne. (Sveen, 2022, s. 125)

Tausheten som tar bolig i Lars Petter, tydeliggjør et vendepunkt i form av selvinnsikt. Uttrykket består av flere språklige bilder, først og fremst en *personifikasjon*, da tausheten blir beskrevet som noe som får menneskelige egenskaper. Dette tilfører uttrykket et preg av levendegjøring. Tausheten får i denne sammenheng en ny mening. Den kan på den ene siden vise til en emosjon, en følelse som tar bolig i Lars Petter. På den andre siden kan det også være et språklig bilde, et symbol, som viser til hvordan Lars Petter valgte å bekjempe den indre konflikten som preget han. Tausheten, evnen til stillhet, blir gitt en stor kraft og makt, og blir sett på noe som beveger og styrer Lars Petters emosjonelle indre. Aristoteles (2006, s. 135) hevder at medlidenhet kun blir skapt i situasjoner, eller med personer, som oppleves nære. På den ene siden kan man si at nærhet til situasjon eller person ikke vil tre tydelig frem i boka for de fleste lesere. På den andre siden, hevder Aristoteles likevel at man kan føle medlidenhet med mennesker som lider av lidelser som vi kan se med egne øyne. Da kan man kanskje tolke det som at den subjektive fremstillingen, i relasjon med bruk av språklige bilder, skaper en virkelighetsoppfatning som kan bidra til at kravet fra Aristoteles blir oppfylt.

Senere i boka, skjer det en utvikling i det symbolske uttrykket, når Sveen henvender seg til tausheten etter at han får vite at eldstesønnen hans også stammer. Sveen skriver:

Om han skjuler det for meg, om stamming er en del av hans hemmeligheter, kan jeg ikke tvinge ham til å dele den hemmeligheten med meg. Men jeg har brutt tausheten. Det handler ikke bare om stammingen, jeg skjønner det nå, det handler også om hvordan jeg er som far, som ektemann, som sønn, som bror. Taushet får ikke noe til å bli borte, det gjør alt bare større. (Sveen, 2022, s. 218)

Sitatet bærer preg av selvinnsikt, og det virker som om selvinnsikten inntreffer som et resultat av at Lars Petter evner å se seg selv gjennom sønnen. Tausheten inntreffer ved at sønnen ikke ønsker å snakke om stammingen hans. Selvinnsikten til Lars Petter kommer som et resultat av at han ikke ønsker at sønnen skal oppleve at stamming skal knyttes til noe vanskelig å snakke om. Det kan virke som om Lars Petter henvender seg både til seg selv og sønnen, selv om han egentlig kun snakker til sønnen. Det kan vise til at han reflekterer seg selv i sønnen, og han klarer å forstå hva tausheten resulterer i når han får sett situasjonen utenfra. Samtidig som han gjerne klarer å se situasjonen annerledes når han i tillegg har opplevd noe av det samme som

sønnen. Det virker som om Lars Petter finner seg selv ved at han føler seg gjenspeilt i sønnen. På mange måter kan det virke som om han finner den støtten og tryggheten han lenge har vært på jakt etter. Sønnen bidrar til at Lars Petter åpner øynene for å se annet enn seg selv. Han finner tilbake til identiteten sin, han opplever følelsen av personlig fellesskap og han blir tvunget til å ta ansvar for seg selv og sine kjære.

5.5.3. Oppsummering av språklige uttryksmåter

Vi har nå undersøkt de detaljerte skildringene, de indre monologene og de språklige bildene. Man kan si at det estetiske språket bestående av intense skildringene av tanker og følelser har en stor affektiv og retorisk virkning, da de skaper en levende, emosjonell forbindelse mellom tekst og leser. Kapitlene som kun inneholder skildringer av tanker, følelser og indre monologer, har både en funksjon på bokas struktur og beskrivelser av den generelle karakterens indre sinn. De intense skildringene bidrar til å gjøre karakteriseringen av hovedpersonen enda sterkere. De gjør at leseren får ta del i tekstens og hovedpersonens dypere lag, samtidig som de tydeliggjør, vektlegger og utdyper det som fremstår som det viktigste i boka, nemlig emosjonene knyttet til ulike situasjoner (Keen, 2006, s. 215).

De gjentakende symbolene som Sveen stadig henvender seg til, har en symbolsk funksjon i form av at de representerer kraftige fremtredende negative følelser. Symbolikken bidrar til å forsterke den emosjonelle dybden i de situasjonene og de følelsene som Lars Petter fremstiller og de fremhever og utfyller kraftfulle emosjoner som oppstår i flere situasjoner. De inviterer til refleksjon og tolkning og dette gjør at leseren kan tillegge egen forståelse av følelsenes betydning. Det innebærer at leseren kan knytte eget motiv, egne følelsesmessige erfaringer, til symbolikken. Leserens kan dermed relatere personlige erfaringer og opplevelser til Lars Petters historie. Denne tilknytning som skapes mellom tekst og leser gjør at den i henholdsvis subjektive boka også kan fremstå som å ha en affektiv verdi for et mangfoldig og bredt publikum. Dette øker sannsynligheten for å oppnå emosjonell, empatisk aktivitet. Samtidig kan det også gjøre leserens evne til å se og forstå de tankene og følelsene som skildres enda sterkere, og dermed også bidra til at leseren blir mer fleksibel mottakelig for forståelse.

6. Drøfting

Boka *Kunsten å stamme uten at noen merker det* av Lars Petter Sveen fremstår i all hovedsak som en ikke-fiktiv tekst som i stor grad bærer preg av et estetisk og pyntet språk. Affektteori

ble valgt som min inngang, hovedteori, til å undersøke boka. Affektteorien, i forbindelse med den retoriske teorien, ble benyttet som hjelpemiddel til hvordan boka ble lest, forstått og undersøkt. Teoriene som ble anvendt er et personlig valg jeg har tatt ut fra mine preferanser på hva jeg selv syntes var interessant å utforske. Vi kan konkludere med at de affektive, narrative teknikkene i forbindelse med bruk av ulike retoriske grep, bidrar til å gjøre leseren empatisk preget. Det er sammenhengen mellom teknikkene og grepene i boka som gjør at den emosjonelle reaksjonen blir såpass sterk. De skaper detaljerte, levendegjørende skildringer som tydeliggjør leserens forståelse og de leder leseren inn i en sinnsstemning preget av alvor, solidaritet og medfølelse. Bokas særegne struktur bidrar til å fremkalle tanker og følelser på en implisitt måte, hvor leseren får inntrykk av at det er hovedpersonens emosjoner som skal fremstå som det viktigste. Det detaljerte skildrende språket fremhever derimot følelsene på en mer eksplisitt og tydelig måte. De symbolske elementene bryter dermed med denne tydeliggjøringen og skaper heller rom for at leseren kan skape egen tolkning og refleksjon. Dette øker også sannsynligheten for å oppnå empatisk respons, da leseren forstår hovedpersonens situasjon og følelser ut fra egen tilknytning. Det vil si at leseren forbinder egne opplevelser til de samme følelsene som hovedpersonen i boka kjenner på.

Selv om Keens affektteori gjerne er godt egnet for å undersøke ikke-fiktive tekster, finnes det likevel rom for å være kritisk til hennes teori og hvor godt egnet den er for å analysere det affektive i leserens emosjonelle reaksjoner på et dypere og detaljert nivå. Blant annet fremstår teorien hennes som om den gjerne har i overkant stor interesse på *hvorfor* det er viktig at leseren utvikler empati av litteratur. Selv om Keen opererer med ulike grep, empatiske teknikker, som kan bidra til å danne empati i litterære tekster, kan man likevel være kritisk til hvorvidt Keen gjør rede for og viser til hvordan disse teknikkene blir anvendt i praksis. Min oppfatning innebærer derfor at Keen gjerne ikke går dypt nok inn i disse teknikkene som faktisk skaper empati, og at hun heller ikke fremstår særlig selvkritisk til hvordan disse blir brukt eller eventuelt utnyttet på feil måte. Selv om vi kan konkludere med at Keens affektteori kan fremstå litt ufullstendig i form av å ikke være godt nok egnet til å skape en forståelse for *hvordan* forfatteren, i forbindelse med teksten, skaper empati, kan man likevel argumentere for at den retoriske teorien bidrar til å utfylle dette tomrommet som følger med affektteorien til Keen. Den retoriske teorien virker som å gå dypere inn i detaljer. Den viser stor interesse for leserens følelser og dens forbindelse med tekst og forfatter. Samtidig er retorikken også opptatt av å vise til *hva*, hvilke retoriske grep, som appellerer til patos og *hvordan* disse grepene blir tatt i bruk. Selv om retorikken i stor grad virker som å utfylle tomrommene i

Keens affektteori, finnes det likevel et skille mellom affektteorien og den retoriske teorien, slik som vi også har sett flere ganger i analysen. I disse tilfellene fungerer ikke retorikken som en utfylling, men heller som en kritikk av hovedteorien. På den ene siden kan dette gjøre at det kan virke som om funnene i analysen ikke blir godt nok begrunnet, da teoriene virker motsettende. På den andre siden derimot, kan man si at de analytiske elementene blir utforsket ut fra et bredere spekter hvor man i større grad har muligheten til å forstå de tekstlige elementene ut fra flere teoretiske perspektiver og innsikter. Fra mitt synspunkt, bidrar dette til å gjøre tolkningene i analysen enda mer beriket og velargumentert.

7. Referanser

Andersen, P. T. (2016). *Fortelling og følelse: En studie i affektiv narratologi*. Universitetsforlaget.

Aristoteles (2006). *Retorikk* (T. Eide, Overs.). Vidarforlaget.

Berning, N. (2018). Riding Emotions. I I. Jandl, S. Knaller, S. Schönfellner, G. Tockner (Red.), *Writing Emotions* (s. 123-136). Transcript Verlag.

Brandtzæg, S. G. (2017). Per Thomas Andersen: Fortelling og følelse. En studie i affektiv narratologi. *Edda*, 117(2), 199-205. <https://doi.org/10.18261/issn.1500-1989-2017-02-08>

Claudi, M. B. (2013). *Litteraturteori*. Fagbokforlaget.

Fafner, J. (1977). *Retorikk: klassisk og moderne*. Akademisk forlag.

Fredriksen, M. B. (2012). Styr dine følelser! En affektiv vending. I M. B. Fredriksen & M. N. Petersen (Red.), *I affekt: Skam, frygt og jubel som analysestrategi* (9), 4-18. Varia: center for kvinde- og kønsforskning.

https://www.academia.edu/1991058/I_affekt_Skam_frygt_og_jubel_som_analysestrategi

Haarder, J. H. (2005). Det særlige forhold vi havde til forfatteren: mod et begreb om performativ biografisme. *Norsk litteraturvitenskapelig tidsskrift*, 8(1), 1-14.

<https://doi.org/10.18261/ISSN1504-288X-2005-01-01>

Haarder, J. H. (2010). Hullet i nullerne: Ind og ud af kunsten med performativ biografisme. *Passage*, 25(63), 25-45). <https://doi.org/10.7146/pas.v25i63.6370>

Hogan, P. C. (2011). *Affective Narratology: The Emotional Structure of Stories*. Lincoln: UNP – Nebraska.

Hovik, L. (2014). Ulike definisjoner av begrepet «affekt» og dets anvendelsesområde. Begrepets betydning for samtidens scenekunst og -kommunikasjon. *Barn*, 32(2), 71-83.

Isaksen, A. (2018). Den affektive novelle: Brian Massumis affektbegreb som udgangspunkt for en affektiv narratologi med henblik på novelleanalyse. *Edda* 105(4), 290-303.

<https://doi.org/10.18261/issn.1500-1989-2018-04->

Keen, S. (2006). A Theory of Narrative Empathy. *Narrative*, 14(3), 207-236.

<https://doi.org/10.1353/nar.2006.0015>

Keen, S. (2007). *Empathy and the novel*. Oxford University Press.

Keen, S. (2014). Narrative Empathy. I P. Hühn (Red.), *Handbook of narratology* (s. 521-530). De Gruyter.

- Keen, S. (2018). Empathy Studies. I D. H. Richter (Red.), *A Companion to Literary Theory* (s. 126-138). Wiley Blackwell.
- Kleres, J. (2011). Emotions and Narrative Analysis: A Methodological Approach. *Journal of the Theory of Social Behavior*, 41(2), 121-230. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5914.2010.00451.x>
- Kjeldsen, J. E. (2009). *Retorikk i vår tid: En innføring i moderne retorisk teori*. Spartacus.
- Kjeldsen, J. E. (2014). *Hva er retorikk*. Universitetsforlaget.
- Lauritzen, L-M & Nesby, L. H. (2016). Selvbiografiske sykdomsfortellinger I videregående skole. *Norsklæraren*, (4), 86-96.
- Lothe, J. (2003). *Fiksjon og film: narrative teori og analyse*. Universitetsforlaget.
- Lothe, J. (2016). *Etikk i litteratur og film*. Pax Forlag.
- Lyytikäinen, P. (2018). How to Study Emotion Effects in Literature. I I. Jandl, S. Knaller, S. Schönfellner, G. Tockner (Red.), *Writing Emotions* (s. 247-264). Transcript Verlag.
- Lentricchia, F. & Dubois, A. (2003). *Close reading: the reader*. Duke University Press
- Massumi, B. (2011). Affect in the Key of Politics. *Journal for Politics, Gender and Culture*, 8(1), 37-44. <https://doi.org/10.51151/identities.v8i1.250>
- Mateus, S. (2019). Affective Rhetoric. I Z. Lei & C. Carlton (Red.), *Affect, Emotion and Rhetorical Persuasion in Mass Communication* (69-80). Routledge.
- Melberg, A. (2007). *Selvskrevet: Om selvframstilling i litteraturen*. Spartacus.
- Nesby, L. H. (2019). Patografien som genre og funksjon. *Edda*, 106(1), 1-15. <https://doi.org/10.1826 I/issn.1500-1989-2019-01-05>
- Nünning, V. (2018). The Affective Value of Fiction: Presenting and Evoking Emotions. I I. Jandl, S. Knaller, S. Schönfellner, G. Tockner (Red.), *Writing Emotions* (s. 29-54). Transcript Verlag.
- Nussbaum, M. C. (2016). *Litteraturens etikk: Følelser og forestillingsevne*. Pax Forlag.
- Ottar, G. (1997). *Det litterære skattkammer: sakprosaens teori og retorikk*. Det norske samlaget.
- Ridderstrøm, H. (2020, 08. desember). Epigraf. I *Bibliotekarstudentenes nettleksikon om litteratur og medier*. <https://www.litteraturogmedieleksikon.no/gallery/epigraf.pdf>
- Ridderstrøm, H. (2023, 19. januar). Paratekst. I *Bibliotekarstudentenes nettleksikon om litteratur og medier*. <https://www.litteraturogmedieleksikon.no/gallery/paratekst.pdf>

Ridderstrøm, H. (2024, 15. januar). Intertekstualitet. I *Bibliotekarstudentenes nettleksikon om litteratur og medier*. <https://www.litteraturogmedieleksikon.no/gallery/intertekstualitet.pdf>

Sivertsen, K. B. (2022). Følsomme lesninger: affektteori og litteraturundervisning i fagfornyelsen. *Litteratur og litteraturdidaktikk*, 21(48), 1-11. <https://doi.org/10.7557/13.6369>

Solhjell, D. (2001). *Formidler og formidlet: En teori om kunstformidlerens praksis*. Universitetsforlaget.

Sveen, L. P. (2022). *Kunsten å stamme uten at noen merker det*. Aschehoug.

Svennevig, J. (2009). *Språklig samhandling: innføring i kommunikasjonsteori og diskursanalyse*. Cappelen akademisk forlag.

Truran, W. J. (2022). Affect Theory. I P. C. Hogan, B. J. Irish & L. Pandit Hogan, *The Routledge Companion to Literature and Emotion* (s. 26-37). Routledge.

Vestrheim, G. (2018). *Klassisk retorikk*. Dreyers forlag.